T.me/Cinciva

ni haldun

oğrafya kaderdir

dayalı bir tarih felsefesi...

ıa Hazırlayan: Mesud Topal

T.me/Cinciva

İbni Haldun

coğrafya kaderdir

İlme dayalı bir tarih felsefesi...

DESTEK
yayınları

T.me/Cinciva

DESTEK MEDYA GRUBU

DESTEK YAYINLARI: 1405
FELSEFE: 52

İBNİ HALDUN / COĞRAFYA KADERDİR
Yayıma Hazırlayan: Mesud Topal

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Ocak 2021
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-090-1

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

T.me/Cinciva

ibni haldun

coğrafya kaderdir

İlme dayalı bir tarih felsefesi...

Yayıma Hazırlayan: Mesud Topal

T.me/Cinciva

İbni Haldun Kimdir?

Tüm dünyanın İbni Haldun adıyla tanıdığı büyük filozof, asıl adıyla Ebu Zeyd Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun el Hadrami 14. yüzyılın en büyük düşünürlerinden ve tarihçilerindendir.

İbni Haldun, 27 Mayıs 1332'de Tunus'ta dünyaya geldi. Soylu bir aileden gelen ve iyi eğitim alan İbni Haldun, henüz 20 yaşındayken dönemin en büyük âlimleriyle aynı tartışma ortamlarında dikkatleri üzerine çekti. Vezir olan dedesi sayesinde devlet işleri ile meşgul olan İbni Haldun ilmi çalışmalar yaptığı bir dönemde, Beni Hafs hanedanlığının başkâtiplik görevine getirildi. Bir yandan devlet meseleleriyle uğraşıyor diğer yandan da farklı ilim alanlarında çığır açacak çalışmaları üzerinde mesai harcıyordu.

T.me/Cinciva

Arap dili ve edebiyatını Şeyh Muhammet el-Arabi el-Hasayidi, Şeyh Muhammed Şevvaş el-Mezazi ve Şeyh Ebu Abbas Ahmed bin Kassar'dan öğrendi. Edebiyat ilmini Şeyh Ebu Abdullah bin Bahr'den, fıkıh ve hadis ilmini Şeyh Şemsettin Ebi Abdullah Muhammed bin Cabir, Şeyh Ebu Abdullah Muhammed bin Abdullah Ceyyani ve Şeyh Ebu Kasım Muhammed Kusayr'dan aldı. O dönemin ileri gelen aydınlarından olan Şeyh Ebu Abdullah Muhammed bin Süleyman Satti, Şeyh Muhammed bin İbrahim Eyli ve Kadı Şeyh Ebu Abdullah Muhammed bin Abdüsselam'ın meclislerine katılıp her birinden eğitimler gördü.

Böylece hem akli hem nakli bilimlerde kendini geliştirdi. Ayrıca matematikçi ve filozof olan el-Âbilî'den matematik, mantık ve felsefe eğitimi aldı, İbni Rüşd, İbni Sina, Fahreddin Razî ve Şerafeddin el-Tusî ve Farabi'nin kitaplarını okudu. Onların üzerinde uzun çalışmalar yaptı. Ancak siyasi çalkantılar ve karışıklıklar onu gittiği hiçbir yerde rahat bırakmadı, bir yerde kalıcı olamadı. Siyasi çalkantılardan ve karışıklıktan sıkılan İbni Haldun 1362 senesinde İspanya'ya giderek yakın dostu Gırnata Emiri Ebu Abdullah'ın yanında devlet görevine başladı. Bir süre sonra buradan da ayrılarak Kuzey Afrika'ya döndü ve Bicaye'de baş vezirlik makamı görevini kabul etti. Burada bir süre baş vezirlik makamında görev yaptı, ancak iç karışıklıklar ve siyasi çalkantılar onu yine rahat bırakmadı ve gezgin

T.me/Cinciva

hayatına devam ederek onlarca farklı bölgeyi ve kabileleri gezdi. Siyasi çalkantılar hayatı boyunca onu izledi. Çünkü İbni Haldun iktidarları değiştirtecek kadar güçlü ve itibar edilen bir adamdı. Hem iktidar hem de muhalif kesimler onun varlığını her zaman bir tehdit olarak gördü. Bu yüzdendir hem devrim yapanlar hem de karşıdevrimciler tarafından sürekli fikri sorulan ve itibar edilen bir şahsiyet oldu. Ancak bu karışıklıklar onun ilmi hayatını sürekli kesintilere uğratıyor ve ister istemez aksatıyordu. Her şeyden uzaklaşmak ve ilmi çalışmalarına hız vermek için İspanya'ya geri döndü ancak İspanya'da çıkan siyasi karışıklık yüzünden ülkeden sürgün edildi. Kuzey Afrika'ya dönen İbni Haldun burada İbni Selame Kalesi'ne yerleşti. İşte şimdi kendini tamamen ilme adayacağı bir yer bulmuştu. İlmi çalışmalarına hız veren İbni Haldun kendisine dünyaca büyük üne kavuşturacak olan büyük eseri 7 ciltlik *El-İber*'i (*Mukaddime*)* burada tamamladı. On seneye yakın kendini tamamen ilme veren İbni Haldun 1382 senesinde Kahire'ye gitti. Burada medreselerde yüzlerce öğrenciye dersler veren İbni Haldun buradan da ayrılarak seyyah hayatına başlayarak dünyayı gezmeye başladı. Bu gezilerinde gittiği yerlerde dersler vererek kendine yeni öğrenciler kazandı ve *Mukaddime* eseri ile dünyada tanınmaya başladı. İbni Haldun uzunca süren gezgin hayatını da bırakarak Kahire'ye döndü. Modern historiyografinin, sosyolojinin

* *Mukaddime* olarak bilinen eser, 8 ciltlik *El-İber*'in giriş kısmıdır.

T.me/Cinciva

ve iktisadın öncülerinden kabul edilen 14. yüzyıl düşünürü, devlet adamı ve tarihçisi İbni Haldun burada 1406 yılında hayatını kaybetti...

Başlıca Eserleri:

Kitabu'l-İber 7 Cilt (Önsöz ve ve girişten oluşan birinci cildi *Mukaddime* adını almıştır.)

Mukaddime

Lubab'ul-Muhassal

Kaside-i Bürde şerhi

Kitab el-Mantık

Kitab el-Hisab

Felsefe Risalesi

Şiir Risalesi

Neden İbni Haldun?

Cemil Meriç'e göre İbni Haldun göklere yükselen bir kartaldır. Batılıların İbni Haldun için Doğu'nun Machiavelli'si demesine Cemil Meriç "İltifat değil, iftira" demektedir. Çünkü İbni Haldun'un çalışmalarından etkilenen ünlü Batılılardan biri de Niccoló

T.me/Cinciva

Machiavelli'dir. Yani İbni Haldun takip eden değil, aslında takip edilendir. Bu yüzdendir Meriç için İbni Haldun ender bulunan yıldızlardan biridir. Cemil Meriç'in İbni Haldun'u bu şekilde anlatmasının sebebi hiç kuşkusuz İbni Haldun'un tarih bilimini teolojiden temizlemesinin etkisi büyüktür. Çünkü İbni Haldun'un tarih biliminde söylentilere ve safsatalara yer yoktur.

İbni Haldun'a kadar olan dönemde gerek Batı gerekse Doğu tarihçiliği anlatımlarında gerçeklikten uzak, söylenti ve çok fazla uydurma olaylar mevcuttu. Bu yüzdendir ki İbni Haldun birçok Doğulu ve Batılı uzman tarafından ilk gerçek tarihçi olarak kabul edilir.

İbni Haldun'un tarihçiliği duyduğu olayları yazan ve aktaran bir tarihçilik değildir. Onun tarihçiliği tamamen araştırmaya ve gerçeğe dayalıdır. Haldun sadece tarihi olayları incelemekle kalmayıp; şehirleri, kültürleri, insana dair her şeyi araştırarak çok yönlü ve kökleri sağlam bir "medeniyet tarihi" kurmuştur. İbni Haldun kendisinden önce gelen tarih aktarıcılarından kesinlikle farklıdır. Bu sebepten dolayı İbni Haldun "tarih" ilmini inşa eden olarak kabul edilir.

Aristo ve Farabi'nin ilimleri ele alırken tarihi ilimlerin dışında tutması, özellikle Farabi'nin "İlimlerin Sınıflandırılması"nda tarihi es geçmesi İbni Haldun'u bu alana iten önemli nedenlerden biri sayılabilir. İbni Haldun kendine bambaşka alanlar açarak, hiç kimseye benzemeyerek ilmi konularda çığır açan bir değerdir.

T.me/Cinciva

Bu yüzdendir ki geçmişin hazinelerinin kıymetinin kavranması ve geleceğe sağlam adımlar atabilmemiz için onun bilinmesi ve anlaşılması çok mühim bir meseledir bizim için.

Mesud Topal

T.me/Cinciva

"Dikkatli düşünen insan doğruyu ve yanlışı birbirinden ayırt eder."

T.me/Cinciva

İbni Haldun ve *Mukaddime*

İbni Haldun'u başka insanlara aktaracak olan bir anlatıcının ilk başlayacağı yer hiç kuşkusuz *Mukaddime*'dir. Biz de İbni Haldun'un fikirlerini ve hayatını ele almadan önce ilk *Mukaddime*'den başlayacağız.

Mukaddime nedir ve neden bu kadar önemlidir?

Mukaddime, İbni Haldun'un en önemli eseri olmakla beraber İslam Tarihi'nin ilk sosyolojik eseridir. Sadece İslam coğrafyasında değil, hemen hemen tüm dünya dillerine çevrilerek üniversitelere ders kitabı olarak girmeyi başarabilmiş bir eserdir. *Mukaddime*'nin *El-İber*'in sadece giriş bölümü olduğunu göz önüne alırsak, bu giriş bölümünün kazandığı ünün, eserin bütününün tanınmışlığını geçmesinin ilk ve tek örneğidir. Özellikle sözlük çalışmalarının bile çok geç yürütüldüğü bir coğrafyadan böyle bir eserin çıktığı düşünülürse fevkalade ilginç ve muhteşem bir çalışmadır.

T.me/Cinciva

Mukaddime'yi anlayabilmek için İbni Haldun'u öncelikle bir tarihçi olarak ele almalıyız. Çünkü *Mukaddime* kapsamlı bir tarih kitabının girişidir. Ve kendi içinde toplamda 7 tane *Mukaddime*'den oluşmaktadır. Bu *Mukaddime*'lerde İbni Haldun coğrafyadan sosyolojiye, felsefeden dine, kültürden sanata kadar her şeyi ele almaktadır. İbni Haldun'u böylesine bir eseri yazmaya iten sebep ise onun yaşadığı dönemle ilgilidir. Çünkü İbni Haldun'a göre nasıl ki tefsirden sonra tefsir usulü, hadisten sonra hadis usulü varsa tarihten sonra da bir tarih usulü mutlaka olmalıdır. Çünkü o dönemin tarihini aktaranların yazıtlarına veya anlatılarına baktığımızda tarih denilen şeyin tamamen söylemden ve hurafelerden ibaret olduğunu görürüz. İbni Haldun'u en çok rahatsız eden mesele de budur.

O dönemin tarih anlatıcıları tarihe bir ilim olarak değil, bir hikâye anlatısı olarak yaklaşmaktadır. Tarihi olayların nedenlerini ve sonucunda ne olduğunu es geçen bu anlatıcılara karşı İbni Haldun yeni bir ilim geliştirmek istemektedir. Onun istediği tarihi başlı başına bir ilim olarak ele alarak tarihi felsefe ile birleştirip ciddi bir noktaya taşımaktır. Rivayete dayalı tarihe karşı çıkan İbni Haldun, olayları mantık ve felsefe ilmi çerçevesinde değerlendirerek bambaşka bir ilim olan "Umran İlmi"ni kurar. Tarih ilmine mantıklı ve ciddi yaklaşılması gerektiğini savunan Haldun, ilk olarak Arapların tarihini yazmaya başlar. Ancak ardından şunu anlar ki bir milleti anlatmak için diğer milletleri de anlatmak

T.me/Cinciva

gerekmektedir. Bu yüzden Süryaniler, Türkler, Farslar, İsrailoğulları, Yunanlar, Rumlar, Frenkler gibi milletlerin tarihini ve kurdukları devletleri yazmaya başlar. Böylelikle İbni Haldun tarihi ince ince dokurken o milletlerin ekonomik ve kültürel yapıları, yaşadıkları ortamların coğrafi koşulları gibi birçok noktayı da titizlikle ele alarak bambaşka bir tarih anlayışı ortaya çıkarır. Bu tarih anlayışı tamamen mantığa, gözleme, araştırmaya ve bilime dayalı, hurafelerden arınmış bir anlayıştır. Böylelikle İbni Haldun'un ortaya çıkardığı tarih ilmi anlayışı ile kendisinden sonra gelecek olan Doğulu ve Batılı tarihçilere çok önemli metotlar bırakırken, bizlere de *Mukaddime* gibi çağlar boyu okunup ders çıkarılacak bir eser bırakmıştır.

T.me/Cinciva

"İnsan alışkanlıklarının çocuğudur."

T.me/Cinciva

Coğrafya kaderdir

"Coğrafya kaderdir" sözü İbni Haldun'dan zaman ve mekân ötesi bir tespittir. Coğrafya gerçekten insanın kaderi midir? İnsan mıdır kendi kaderini belirleyen, yoksa yaşadığı ve doğduğu topraklar mı? Az laf ile çok şey söylemeye bir örnek göster deseler ilk göstereceğim örnek kesinlikle İbni Haldun'un bu sözü olurdu.

Peki neden?

İbni Haldun *Mukaddime* eserinde coğrafyanın insan üzerinde etkilerini ele alırken bunu her açıdan değerlendirmektedir. Gerek siyasi, gerek fiziki olarak coğrafyanın insanın üzerinde bıraktığı etkileri derinlemesine incelemektedir. *"Yaşadığı yerin havası, nemi insan sağlığına etki eder"* diyen Haldun, *"Siyasi mekanizmanın düzgünlüğü ya da bozukluğu da insan hayatının her şeyini etkiler"* der. Yani bu sözü hem politika açısından ele almak gereklidir hem de coğrafi koşullar açısından. Ancak buradan kesinlikle "Kaderimize her şey yazılmış, alın yazımızda var, biz ne yaparsak yapalım değiştiremeyiz" gibi bir anlam

T.me/Cinciva

ve teslimiyetçi bir bakış açısı da çıkarılmamalıdır. Çünkü İbni Haldun'un böyle bir anlayışı olmadığı gibi İslam dininde, ahlakında ve felsefesinde böyle bir anlayış kesinlikle yoktur.

Zorlu iklimleri, yetersiz koşulları hatta içecek suyu dahi olmayan Afrika ülkelerini düşünelim. Eğitimsizliğin ve yaşam standartlarının kötü olduğu Ortadoğu ülkelerini düşünelim. Diğer yandan da yaşam standartları yüksek bazı Avrupa ülkelerini düşünelim. Bunları yan yana koyup ele aldığımızda coğrafyanın insanın kaderi olabileceği sonucunu çıkarabiliriz. Lakin bu değişebilir mi? Elbette değişebilir.

Yalnızca tek bir insanın koskoca milletin makûs tarihini değiştirebileceği gibi eğitim ile her türlü değişim elbette mümkündür. İyi eğitim alan bir insan önce çevresini ardından ülkesinin kaderini değiştirebilir. Zordur elbette, engellerle doludur yol ancak bu mümkündür de. Bazılarının kaderi ise çok yoğun çabaya bağlıdır. Çabalamak insan olmanın en önemli meselesidir. Çünkü bu yeryüzünde her olumlu icat, her türlü güzellik bir çabanın ürünüdür. Kader insanın gayretiyle de alakalı bir durumdur.

İnsan kendi kaderini inşa edendir. Kendi çabası ve seçenekleri insanın kendi hayatını belirler, dediğimiz gibi İslam'da klasik bir kadercilik anlayışı yoktur. *"Allah bize böyle yazmış. Kaderimiz buymuş..."* anlayışı İslam'da yeri olmayan, tamamen uydurmadan ibaret bir düşünce biçimidir. İnsanların seçenekleri, yaşadıkları coğrafyaların kaderlerini direkt etkilemektedir,

T.me/Cinciva

İbni Haldun *Mukaddime* eserinde şöyle der:

"İnsan bir fikre, mezhebe taraftarlıkla karışırsa kendisine söylenen her şeyi doğru kabul eder. Yalanı doğrudan ayıramadığı için de davranışları yalanlarla şekillenir."

İbni Haldun'un bu tespiti "Coğrafya kaderdir" söylemini anlamamız için önemlidir. Ne yazık ki ülkemizde cemaatlere, siyasi partilere, vakıflara yaklaşım bu şekildedir. Hangi ideolojiden olursa olsun bazı insanların fikirleri sabitleşmiş ve değişmemektedir. Bu insanların doğru tercih yapabilmesini beklemek ne yazık ki mümkün değildir. Çünkü İbni Haldun'un dediği gibi yalanı doğru kabul eden bir insandan hangi yönde nasıl bir değişim beklenebilir ki? Yalanı doğru kabul eden insanın zararı sadece kendine değildir. Toplumun bir kısmının bu şekilde hareket etmesi, toplumda yer alan diğer insanlara da zarar vermektedir.

Şu hiç unutulmamalı ki yalanlarla maniple edilmeye çalışılan toplumlarda er geç çürüme başlar, İbni Haldun *Mukaddime*'de bunu şöyle tarif eder:

"İnsan ilk ağızdan kendisine söylenen yalanlara inanırsa gerçek ve doğruyu ayırt edemez. Yalanı söyleyenlerin amacı insanları gerçeklerden saptırmak, asıl görülmesi gerekenleri göstermemeye çalışmaktır. Toplumun birçoğu da gerçek ortada olduğu halde onu göremez."

T.me/Cinciva

İbni Haldun bu coğrafya meselesini *Mukaddime*'de derin bir şekilde ele alarak yerküreyi güneyden kuzeye yedi iklim bölgesine ayırarak bu yedi iklim bölgesinin koşullarını incelemiştir. Her iklim bölgesindeki kaynaklar, yaşam zorlukları ve toprağın nasıl verimli olduğunu derinlemesine ele alan İbni Haldun eşsiz bir coğrafya araştırması çıkarmıştır ortaya. Sadece coğrafi koşullarla da sınırlı kalmayıp toplumları derin bir şekilde ele alarak, siyasi mekanizmalarından kültürlerine, yaptıkları yapılardan giydikleri kıyafete, yedikleri yemeklere kadar farklı farklı toplum analizleri çıkarmıştır ortaya. Bu farklı toplumlarda yaşayan insanların, içlerinde bulundukları toplumdan ne kadar etkilendikleri ve o toplumun içinde nasıl var olabildiklerini de anlatmaktadır. İşte coğrafya kaderdir tespitinin altında dolu dolu bir araştırma yatmaktadır. Bazıları bu sözü Napolyon'a atfetse de, *Mukaddime* eserini araştıranlar İbni Haldun'un coğrafya ve insan meselelerini bu şekilde derinlemesine ele alışını göreceklerdir.

Bizim bu tespitten çıkarmamız gereken en önemli anlam ise hiç kuşkusuz, her şeyi değiştirme gücünü elimizde bulundurduğumuz gerçeğidir. Bu gücün farkına varabilmeliyiz. Değişim insanın önce kendisinden başlar. Kendisini değiştiremeyen bir insan çevresini ya da yaşadığı coğrafyayı değiştiremez. Daha güzel bir dünya istiyorsak eğer çabalamalı ve değişim için mücadele etmeliyiz...

T.me/Cinciva

"Fazla tevazuun
sonu vasat
insandan nasihat
dinlemektir."

T.me/Cinciva

İbni Haldun anlayışında şehir, toplum ve devlet

Toplum ve şehir ilişkisi her zaman gerek siyasal gerekse kültürel olarak farklı tartışmalara sebep olmuştur. Bireyin sınıflar ve devletle olan ilişkisi yüzyıllar boyu farklı alanlardan insanlar tarafından incelenmiştir. Her biri de toplumun şehir ile olan ilişkisini farklı açılardan ele alarak farklı sonuçlar ortaya çıkararak bu ilişkinin ne denli büyük, kapsamlı ve karmaşık olduğunu anlamamızı sağlamıştır. Bu çalışmalardan biri de İbni Haldun tarafından yapılmıştır. İbni Haldun'a göre tarih ilmini doğru ve sağlıklı bir biçimde aktarabilmek ve geliştirebilmek için tarihi aktaran kişinin farklı ilimlerde de yetkin bir kişi olması gerekmektedir. Çünkü tarih, geçmişte ve o an yaşanan bir şeyi araştırıp yazıya dökmek veya anlatmaktan ibaret değildir. Tarih ilmi için olmazsa olmazlardan biri de toplumu ve toplumun

T.me/Cinciva

yaşadığı şehirleri iyi bilmek ve gözlemlemektir. İbni Haldun *Mukaddime*'de insanı "İnsan tabii olarak medenidir" şeklinde tabir ederek, insanın topluma olan ihtiyacını şöyle tarif eder:

"İnsanın diğer insanlardan ayrı yaşaması mümkün değildir. Onun varlığı ancak diğer insanların varlığıyla gerçekleşir. İnsan tek başına zayıf olduğu için hayatını ikmal edemez. Bu yüzden tüm ihtiyaçları için başka insanlarla yardımlaşmaya muhtaçtır. Bu yardımlaşmada önce karşılıklı olarak birbirlerinin ihtiyacını görmeli ardından belirli kurallar içerisinde ortaklaşa hareket ederek, diğer ihtiyaçları tespit ederek onlar üzerinde yardımlaşmalıdırlar."

Toplum, şehir ve düzen dediğimiz zaman belirli bir alanda yaşayan insanlardan öte bir anlam kargaşasıyla karşı karşıya kalıyoruz. Her toplumun farklı bireyleri, farklı inançları, farklı idealleri ve sınıfları vardır. İşçi, sanatçı, çiftçi, yönetici gibi meslek dalları, farklı alanlarda boy gösteren geniş bir üretim mekanizması vardır. Bunların her birini gözlemlemek, sosyolojik açıdan saptamalar yapmak ve tarih ilmini oluşturabilmek elbette yetkin ve donanımlı olmayan biri için zordur. Bu zorluk sadece o toplum ve şehrin tarihini oluşturmaktan da ibaret değildir. Tarihin gelecek nesillere iletilmesini de zorlaştıran bir meseledir.

T.me/Cinciva

İbni Haldun, toplumu ele alarak ve sınıflandırarak "Şehir Toplumu" ve "Kır Toplumu" olarak ikiye ayırmıştır. Ardından da bu iki toplumun ortak özellikleri ve zıt yanlarını karşı karşıya koyarak her iki toplumun net bir haritasını çıkarmıştır. Ardından da toplumun yaşamış olduğu yerdeki davranışları, ihtiyaçları gibi meseleleri ele alarak şehir, kır ve toplum arasındaki ilişkiyi çözümlemiştir.

İbni Haldun'a göre toplum, devlet kurma ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Önce toplum inşa edilmiştir ardından da devlet. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus şudur, sağlıklı bir toplum ve düzenli bir şehrin oluşabilmesi için öncelikle sağlıklı ve ahlaklı bir devletin olması gerekmektedir. Çünkü İbni Haldun'un düşüncesinde devlet dediğimiz yapı, güç ve ahlak ile meydana gelmiştir. Sağlıklı ve düzenli bir şehrin oluşabilmesi için de güç ve ahlak kesinlikle zorunludur. Çünkü insanın güçlü bir yapı oluşturabilmesi için fiziki özellikler ne kadar gerekliyse, manevi özellikler de bir o kadar gereklidir.

İbni Haldun *Mukaddime* eserinde devlet meselesini çok kapsamlı ve derinlemesine ele alır. Haldun'a göre bir devletin sınırlarının genişliği ve coğrafi büyüklüğü yönetim olarak bazı sorunlar çıkaracaktır. Bu sorunların aşılabilmesinin yolu devleti yönetenlerin azlığı ve çokluğu kadar o kişilerin ehil kişiler olmasına bağlıdır. Çünkü ehil olmayan kişiye hangi işi verirseniz verin o işin sonu hüsran olacaktır.

T.me/Cinciva

Bir devletin asli görevi sorumlu olduğu topraklarda huzur ve refahı sağlayıp, sorumlu olduğu insanlara mutlu ve güçlü bir yaşam alanı sunmaktır. Bu devletin asli görevidir, insanlar devlet için yoktur. Devlet insan için vardır. Burada asıl olan her zaman insanlardır. Çünkü devletler ancak ve ancak halklarının desteğiyle ayakta dururlar. Halkın desteğini almayan ve aldığını zanneden yöneticiler eninde sonunda çökmeye mahkûmdurlar. Bunun hiçbir şekilde kaçışı yoktur. İbni Haldun toplumları idare etmenin yolunun kabalıktan değil hoşgörüden ve anlayıştan geçtiğini söyler. Böyle bir yönetim biçiminin en adil ve en doğru yönetim biçimi olduğunu söyleyen İbni Haldun refahın ve gerçek gücün bu olduğunu da ifade eder.

Adil, hoşgörülü bir yönetim biçimini kendilerine düstur edinen yöneticilerin var olduğu bir ülkenin ekonomi, sanat, eğitim ve güvenlik açısından da sorunları olmaz.

Devleti inşa eden veya elinde tutan kişiler gücün, ahlakın, doğruluğun sembolü olmalıdır. Eğer devleti idare eden kişiler bunun farkında olursa devletleri de uzun ömürlü olur. Şu da unutulmamalıdır ki, devletlerin çöküş sebepleri her zaman ahlaki çöküşle başlar. Güce, zenginliğe kapılan yöneticiler yozlaştıkça devlet yozlaşır, yozlaşma büyüdükçe de çöküş başlar. Kişilerin ahlaki faziletlerini yitirmeleri böylelikle büyük bir felakete yol açar. Çünkü İbni Haldun şana sahip olan ve refaha kavuşan yetkin ve irade sahibi olmayan insanın

T.me/Cinciva

ister istemez bir noktada dünyevi nimetlere meyledebileceğinden bahseder. Bu yüzden *Mukaddime*'de sürekli asabiyet vurgusu yapar.

Peki nedir bu asabiyet?

Mukaddime'yi incelediğimizde sürekli olarak "asabiyet" kavramının geçtiğini görürüz. Bazı araştırmacılar asabiyeti grup davranışı bazıları ise görev bilinci gibi açıklar. Toplumsal dayanışma, paylaşma, milliyetçilik, işi ehline verme gibi de açıklanabilir asabiyet kavramı. Öncelikle şu bilinmelidir ki bu kavram İbni Haldun'a has bir kavramdır. Ondan önce hiçbir araştırmacı, ilim adamı, filozof bu kavramı kullanmamıştır. İbni Haldun'a göre devletlerin kurulma ve yıkılma sebepleri kestirilebilir.

Bazı toplumlar ve devletler ferah içerisindeyken bazıları neden yokluk içerisinde?

Bazı toplumların sosyal ve ekonomik üstünlüğü varken bazılarının neden yok?

Bu ve buna benzer soruları İbni Haldun asabiyet kavramı ile açıklamaktadır. Toplum ve devlet arasındaki bağ asabiyet duygusu ile inşa edilir ve güçlü tutulur. Toplum ve devlet arasındaki bağ kuvvetli ise bu da doğal olarak topluma refah ve özgürlük getirir. Devlete ise

T.me/Cinciva

büyük güç sağlar. Asabiyet duygusunun zayıfladığı yerlerde ise çöküş başlar. Önce ekonomik sorunlar yaşanır, ardından da toplumsal sorunlar. Devlet toplumun sorunlarını çözmekte yetersiz kalır ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelir. Oysa devlet toplumun ihtiyaçlarını karşılamakla sorumludur. Bu devletin en asli görevidir.

"Asabiyet şerefin sırrıdır. Ancak asabiyet ile refah yakalanır. Asabiyetin varlığı sayesinde insanlar siyasi otoriteyi kabullenirler."

Asabiyet yönetimi elinde tutanların nimetlere dalmasıyla zayıflar. İyi, güzel gibi hasletlerin olduğu yerde hasıl olur asabiyet. Eğer asabiyet zayıflar ve yok olursa mülk yerle bir olur. Mülkün yerle bir olmaması için yönetimde bulunan insanların çok dikkatli olması gerekmektedir. İbni Haldun Abbasi halifesinin oğluna gönderdiği bir mektupta adaletsizlikten bahsederek bunun sonuçlarının ağır olacağını söyler. Devlet yöneticilerinin savurgan olması ve zenginliğe kapılması durumunda yönetimlerinin de çökeceğini vurgular. İbni Haldun yönetimlerin ve devletlerin çöküş işaretlerini ise şöyle sıralar:

◊ Yöneticilerin aykırı seslere tahammülü olmaması, baskı ve şiddeti yönetim biçimi olarak görmesi.

T.me/Cinciva

◊ Etrafında toplananları devlet kademelerine getirmesi. (Ehil olmayana iş verilmesi.)

◊ Yöneticilerin bireysel zenginleşmeye gitmesi.

◊ Vergilerin yükseltilmesi, keyfi uygulamalar yapılması.

◊ Ekonomiyi bozmak, halka haksız işler yüklemek ve haksız çalışmaya zorlamak.

İbni Haldun sadece bunlarla da kalmayıp *"Zulüm toplumsal düzenin yıkılacağının habercisidir"* diyerek ortaya çıkacak olan sorunları da tespit etmektedir. İşte asabiyet kavramı toplum ve yönetim arasındaki bağ için bu yüzden önemlidir. Asabiyet kavramı devleti devlet yapan önemli bir unsurdur ve siyaset felsefesinde de sık sık başvurulabilecek güçlü bir kavramdır. İbni Haldun asabiyet kavramının üzerinde çok fazla durarak asabiyet anlayışının olmadığı yerde adaletsizliğin de çoğalacağını *Mukaddime*'de farklı bölümlerde sürekli ifade eder. Çünkü adaletin olmadığı yerde ne devletten, ne insandan, ne de herhangi bir düzenden ve huzurdan bahsedilebilir. Adaletsizlik İbni Haldun'un dediği gibi medeniyeti mahveder. Medeniyetin yıpratıldığı yerde ister istemez yozlaşmalar başlar. Şiddet olayları artar, haksızlıklar çoğalır. Yönetim katında yapılan adaletsizlik büyüyerek her yeri sarar. Bunun tarihte aksi hiçbir zaman olmamıştır. Çünkü sevginin, merhametin, adaletin bulaşıcı olması gibi kötülük ve adaletsizlik de

T.me/Cinciva

bulaşıcıdır. Her şey birbiriyle ilintili bir şekilde büyür, eğer bunun önüne geçilmez ise zehir gibi bütün bir yapıyı zehirler.

Adaletsizliğin yayılmasının en temel sorunlarından birisi kuralsızlık ve kuralları hiçe sayanlardır. Eğer yasalar bir yerde yeterli değilse, doğal olarak oralarda yozlaşma ile karşılaşmak mümkündür. Bugün ülkemizde aynı suçu işleyen iki suçlu adalet karşısına çıktığında biri yıllarca hapis cezası alabilirken diğeri elini kolunu sallayarak çıkıp gitmektedir. Parası, gücü, arkasında sağlam kişiler olan suçluların cezalandırılmadığı bir coğrafyada hangi adaletten bahsedebiliriz ki? İbni Haldun gibi bir değeri biz anlamıyorken Batı onun fikirlerine sahip çıkıp okullarında dahi okutuyorsa bu bizim ne kadar gevşek ve değerlerimizi hiçe saydığımızın göstergesidir.

Yasaları hiçe sayıp ellerindeki gücü kötüye kullananların açmış olduğu yara her zaman büyür. İbni Haldun'a göre adaletsizlik bütün kötülüklerin en başında gelmektedir. Bu yüzden adaletsizliğin medeniyeti tahrip ettiğini, adaletsizliğin devletleri yıktığını, adaletsizliğin toplumları mutsuzlaştırdığını ifade etmektedir.

Adalet medeniyete ulaşmak için en önemli erdemdir. Ve kendi içinde bütün erdemleri toplayarak medeniyetin gelişmesini sağlar. Şu hiç unutulmamalı, haksızlığın olduğu yerde adaletten bahsedemeyiz. Adaletin olmadığı yerde ise, üstün bir toplum, güçlü bir devlet ve mutlu insanlar yoktur. Çünkü adalet insanın iyiliği

T.me/Cinciva

ve toplumun daha güvenli bir yer olması ile alakalıdır. Eğer küçük bir kesim bulundukları makamı kötüye kullanarak kendi zenginliklerini çoğaltıyor, işi ehli olmayana veriyor, yani yapılmaması gereken bütün kötülükleri yapıyorlarsa adaletsizliğin en büyüğünü yapıyorlar demektir. Çünkü bu tarz çıkar odaklı eylemler her zaman başka neticelere etki ederler. Yönetici her zaman adaleti korumakla mükelleftir. Adaleti korumanın dışında yapılacak her eylem görevi kötüye kullanmak demektir. Çünkü adaleti korumak hakkı korumak, hakkı korumak ise halkı savunmaktır...

T.me/Cinciva

"Refah mülkün tabiatındandır."

T.me/Cinciva

İbni Haldun ve eğitim

İbni Haldun'a göre eğitim insanın yegâne amacıdır. Çünkü insan kendini eğitimle geliştirir, eğitimle dünya görüşünü şekillendirir ve eğitimle gerçeğin farkına varır. Bu yüzden İbni Haldun eğitimin tanımını yaparken onu, insanı ileriye götüren bir süreç olarak tanımlar. *Mukaddime* eserinde eğitim konusunda sık sık vurgu yapan İbni Haldun, toplumun birbirleri ile ilişkilerinden, devletlerin farklı devletlerle olan ilişkilerinden ve insanın yaşadığı çağ ile olan ilişkisinin en sağlıklı yolunun eğitimden geçtiğini söyler. Eğitim toplumsal bir olaydır ve toplumun ihtiyaçlarından dolayı ortaya çıkmıştır.

Aristoteles'in "İnsan toplumsal bir hayvandır" sözünü İbni Haldun bambaşka bir boyuta taşıyarak, *"İnsan eğitim ile Aristoteles'in tanımından sıyrılabilir"* demiştir. İnsan düşünen bir varlıktır, öğrenen, anlayan ve icat eden bir varlıktır. İnsanın düşünme, anlama, öğrenme ve icat etme sürecini inşa eden de hiç kuşkusuz eğitimdir.

T.me/Cinciva

"İlim Çin'de bile olsa alınız" diyen Hz. Muhammed'in sözünden yola çıkarsak İslam'ın bilgiye ve ilme verdiği önem anlaşılmaktadır. Peki, böylesine ilme ve öğrenmeye değer veren bir medeniyetin bugün geldiği noktada neden İbni Haldun, Farabi gibi değerler ciddi çalışmalarla ele alınmamaktadır? Çok mu ilerledik de bu değerlere ihtiyacımız yok, ya da çok mu geriledik de bu değerleri anlayamıyoruz? Bu sorular üzerinde düşünmek ve bunlarla ilgili neler yapılmalı bunları tespit etmeliyiz. Sorunları görmezden gelerek hiçbir medeniyet ilerlemez, tam tersine her zaman geriler. Nitekim bugün içinde olduğumuz durum da bu.

Nitelikli eğitim veremezsen, nitelikli insan yetiştiremezsin. Nitelikli insan yetiştiremezsen, nitelikli çalışma alanları kuramazsın. Nitelikli çalışma alanları kuramazsan, güçlü bir ekonomin olmaz. Güçlü bir ekonomin olmaz ise sorunlarla boğuşan, insanların huzursuz ve zor durumlarda yaşamaya çalıştığı bir ülke haline gelirsin.

Bugün ülkemizin en temel sorunu ne yazık ki eğitimdir. Ve bunu çözmek için kimsenin bir şey yapmıyor olması da vahim ve dehşet verici bir durumdur. Devletin bir insana eğitimi doğru şekilde vermemesi o insanı kaybetmek demektir. Eğitimle kendisini geliştirmeyen bir insanın topluma vereceği zararı telafi etmenin yolu yoktur. Eğer 4. sınıfa giden bir öğrenci daha önündeki metni zar zor okuyor ise burada büyük bir eğitim sorunu var demektir. Sorun sadece bundan da ibaret değil ne yazık ki, eğitim alanlarının yetersiz olması, ailelerin

T.me/Cinciva

eğitimin ne olduğunu kavrayamamış olması, öğretmenin neyi nasıl anlatacağını bilmemesi, öğrencilerin neden okuduğunu anlamaması, öğrencilerin yetenekleri doğrultusunda ilgi alanlarının olmaması gibi nedenler eğitimin ne kadar çıkmaz bir mesele haline geldiğinin göstergesidir.

Eğitim sistemi ve eğitimi veren kişilerin niteliksiz olması da bu çözülmede ne yazık ki en büyük etkendir. İbni Haldun'a göre eğitim, öğretmen ve öğrenci merkezli olmalıdır. Öğretmenin ne bildiği, bildiğini nasıl öğreteceği öğrencinin ne alacağı ile ilgili bir süreçtir. Bu yüzden İbni Haldun yöntem ve metotların öğrenciye göre seçilip eğitimin o şekilde verilmesi gerektiğini savunur.

İbni Haldun *Mukaddime*'de öğretmenin öğrenciye bilgi aktarımını şu şekilde anlatmaktadır:

"Çağımızda talim ve ders verme usulünü bilmeyen birçok muallim ve müderris gördük. Bunlar derse daha yeni başlamış talebeleri kapalı ve güç anlaşılır meselele karşı karşıya getiriyor, sonra talebelerin bu meseleleri zihinlerinde tutmalarını istiyor, bunun talebeler için doğru alıştırma şekli olduğunu sanıyor, bunun ezberlenmesiyle mükellef tutuyor. Sonunda verilmesi gereken bilgileri başlangıçta vererek zihinleri altüst ediyorlar. Halbuki ilimde tedricilik ve basitten mürekkebe gitmek esastır. Buna riayet edilmezse, talebe ezberden ve anlamaktan âciz kalır, zihnen derse alınamaz, ilmin zor

T.me/Cinciva

*olduğuna kanaat getirir, o yüzden tembelleşir, kendini derse veremez, derslerini terk eder, ümitsizliğe düşer, hayal kırıklığına uğrar. Bu kanaat kendisine hâkim oldu mu bir daha ilim tahsil edemez."**

İbni Haldun ilimleri Akli İlimler ve Nakli İlimler diye ikiye sınıflandırarak iki ayrı şekilde ele almıştır. Ancak şunu da önemle belirterek, iki ayrı ilim türünün birbiri ile iç içe olduğunu söylemiştir. Nakli ilimler olmadan akli ilimler, akli ilimler olmadan da nakli ilimlerin anlaşamayacağını söylemiştir.

Akli İlimler:

Fizik, Kimya, İlahiyat, Felsefe, Edebiyat, Matematik, Mantık vb.

Nakli İlimler:

Hadis, Fıkıh, Tefsir vb.

İbni Haldun eğitim konusunu başlı başına ele alarak açıklarken, eğitimin devlet tarafından verilmesinin zorunlu olduğunu söylemiştir. Devlet yöneticilerinin görevlerini sıralarken halka eşit eğitim imkânı vermesi gerektiğinin de zorunlu bir görev olduğunu belirtmiştir. Özellikle kurumsal ve okula dayalı bir eğitim sisteminin toplumların daha ileriye gidebilmesi ve devletlerin güçlenebilmesi için çok önemli olduğunu söyleyerek toplumun aydın ve ferah bir toplum olması devletin de ferah

* İbn Haldun, *Mukaddime*, Hazırlayan; Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, 15. Baskı, 2017, s. 71-72

T.me/Cinciva

ve aydın olmasını sağlar demiştir. İbni Haldun eğitim konusunu daha da ileriye taşıyarak insan için dilin çok önemli olduğunu söyleyerek öncelikle anadilin önemine vurgu yapmış, ardından da diğer dilleri öğrenmenin değerinden bahsetmiştir. Bu yüzden öğretmenlerin yüksek kapasiteli ve tam donanımlı olmalarının şart olduğunu vurgulamıştır. Ders kitaplarının öneminden ders esnasında kullanılan teknik gereçlere, derslerin nasıl aktarılacağına kadar baştan aşağıya teknik bir bilimadamı olarak her ayrıntıyı ele almıştır İbni Haldun.

Biz günümüzde otoriter eğitimi tartışırken ve hâlâ çözüme kavuşturamamışken İbni Haldun o dönemde otoriter eğitimin ilme ve öğrenciye zarar verdiğini söyleyerek ezberci bir eğitime de karşı çıkmıştır. Ona göre zekâ hapsedilemez, zekâya hiçbir şey dayatılamaz, zekâya hiçbir şey zorunlu kılınamaz çünkü zekâ her daim gelişen bir şeydir. Bu yüzden ezberci ve dayatmalara dayalı bir eğitimin ne kadar zararlı olduğundan bahsetmiştir.

Kısaca İbni Haldun eğitimde önemli noktaları şu şekilde aktarır:

"Toplum için eğitim olmazsa olmazdır.

İlim öğreniminde doğru metotlar ve doğru bilgi esas alınır.

İlmi aktarmanın yolları bilimle bağdaşmalıdır.

Öğrencilere otoriter eğitim dayatmak onlara zarar verir.

T.me/Cinciva

Bir ilimle ilgili yazılan çok eser gerçek bilgiye ulaşmayı zora sokar.

Bir ilimle ilgili yazılan eserin kapsamlı olmaması o ilimin öğrenilmesini zorlaştırır.

İlim bir sanattır.

Dil öğrenimi eğitimin ilk şartıdır.

Sanat sadece öğrenilerek kazanılır."

"Eğitim meselesi bir toplumun en önemli meselesidir ve her şeyden önce gelir."

T.me/Cinciva

"Sanatla uğraşanların zekâsı kuvvetli olur."

T.me/Cinciva

"Ün ve servete düşkündür insan."

Yaradılış itibari ile insan nefsin isteklerine karşı zayıf bir varlıktır. İnsanın nefsini kontrol edebilmesi çok önemlidir. Aksi durumda kendini nefsani duyguların peşinde rezil edecektir.

İnsanın gözü hep kendisinde olmayan şeylere takılır. Makam, şöhret, servet insana ister istemez hep çekici gelmektedir. Hırs yaparak bu isteklerin peşinde koşan insan hem kendisine hem de çevresine ister istemez zararlar vermektedir. Sonu olmayan bu aşırı istek ve hırsların insanlığın üzerinde yıkıcı etkileri olmaktadır.

İbni Haldun özellikle makamın mal ve servet kazanmayı kolaylaştırdığını söyler:

"Makam ve nüfuz sahibi olmayan kimselere nispetle, makam sahibi olanların çok mal ve para sahibi olduklarını görüyoruz. Bunun sebebi şudur: Herkes şeref ve

T.me/Cinciva

rütbe sahibinin hizmetinde bulunarak işini görür, onun şerefinden faydalanmaya muhtaç olduğu için ona yaranmak ister. Şeref ve rütbe sahibinin ihtiyaçlarını, müreffeh yaşayışını temin etmesi için ona yardımcı olur. Bunların emeklerinin kıymeti, rütbe sahibinin kazancı sayılır. Parayla çalıştıracağı işleri parasız olarak bunlar tarafından görülür. Bu suretle bu emeklerinin kıymeti olan paralar rütbe sahibinin elinde toplanır. Rütbe sahibi elinde kalan bu paraların bir kısmını ihtiyaçları için harcar, kalan kısmını gereken vakti için alıkoyar. Böylece rütbe sahibinin elinde çok para toplanır. Rütbe sahibinin görülecek işleri çoktur; o, bu işleri parasız gördürdüğü için, az zamanda servet sahibi olur. Gün geçtikçe serveti artar."

Siyasi makamlara gelen insanlara bakarsak belirli bir süre geçtikten sonra o makama olan düşkünlükleri iş yapma yetilerini kaybettirerek bütün güçlerini makamlarını korumaya harcamaya itmektedir. Bunu yaparken de çok doğal ve normal bir şey yaptıklarını zannederek, kendilerini bir şekilde bunun doğru olduğuna inandırmaktadırlar. O noktadan sonra o idareci halkın sorunlarını görmezden gelmeye başlar. Bu tam bir felakettir, görmezden gelinen sorunlar çoğaldıkça idareci ülkenin sorunsuz olduğuna ve toplumun birçok şeyi abarttığına inanmaya başlar. Ülkenin varlığı ile kendi varlığını bir tutar ve kendi varlığı yok olursa ülkenin de varlığının son bulacağına inanır. Onu bu noktaya iten ise kapıldığı güç hastalığıdır. Çünkü insan hırslarına kapılmaya açık

T.me/Cinciva

olan bir varlıktır. Mesele insanın bunu dizginleyip dizginleyemediğidir, hırslarını kontrol altında tutamayan insanın kazandığı güç ve şöhret karşısında elbette başı dönecektir. Ufacık bir güç kaybında ise ister istemez dengesini kaybedip gücünü koruyabilmek için elinden gelen her şeyi yapmaya çalışacaktır. Bu tarz insanların devlet yönetimlerinde yer alması bir ülkeyi ister istemez felakete sürükleyecektir. Tarihi kaynaklar bize bunu anlatan ve gösteren onlarca örneklerle doludur.

Bugün ülkemizde yaşanan birçok sorunun temelinde ehli olmayan insanların makam ve mevkileri işgal edip devletin malını savurmasından kaynaklanmaktadır. Kişisel zenginliklerini halkın ve ülkenin zenginliğinin üzerinde tutanlar düştükleri gafletten ne yaptıklarının farkına dahi varmamaktadırlar, İbni Haldun *Mukaddime*'de devletin tavır ve hallerini anlattığı bölümde bununla ilgili şöyle der:

"Bu tavır israf, har vurup harman savurma safhasıdır. Bu tavırda devlet sahibi hükümdar, zevkleri ve nazları yolunda eş dost meclisinde bulunan, sohbetine katılan, düşük karakterli arkadaşlar ve çevresinde toplanan dalkavuklar için evvelkilerin topladıkları serveti telef eder. Büyük ve önemli işlerin başına bunları getirir. Halbuki bunlar bu işleri yürütemezler, üzerine aldıkları hususlarda neyi yapmaları ve neyi yapmamaları gerektiğini bilmezler."

T.me/Cinciva

İbni Haldun'un bu tespitinden verilen işin ehli olmayanların ne kadar beceriksiz ve bilgisiz olduklarını görebiliriz. İbni Haldun devlet idarecisinin zenginleşme arzusunu da şöyle açıklar:

"Hanedanlığın ilk döneminde toplanan vergiler, kabile mensuplarına ve hanedanlığın kuruluşuna katkı sağlayanlara dağıtılır. Hükümdar ilk dönem sadece dağıtır, onlara karşı cömerttir çünkü onlara ihtiyacı vardır. Sultan ve etrafındakiler hanedanlığın orta döneminde servet sahibi olurlar. Mülkün tabiatı büyüdükçe hükümdar güçlenir ve elde edilen gelirlere tek başına hükmetmeye başlar. Bu andan itibaren de kişisel servetini artırma yoluna gider. Böylelikle hükümdarın etrafındakilerin de gücü artar ve servetleri çoğalır. Gelirler de arttıkça hükümdar ve çevresindekilerin mala olan düşkünlüğü artarak hükümdar da servet üzerinde hak talep etmeyi kendi kendine doğru görmeye başlar."

İbni Haldun'un bu gözlemleri ve tespitleri ne kadar da tanıdık öyle değil mi? Kendi çıkarlarını halkın ve ülkenin çıkarı üzerinde tutup, kendi çıkarlarını ülkenin çıkarları gibi gösterenlerin yol açtığı felaketler, bizlere ekonomik zorluklar, işsizlik ve toplumsal bir buhran getirmiştir. Eğer İbni Haldun'a Batı'da gösterilen değer Doğu'da gösterilseydi, hangi makam sahibi yanlış yapmaya cüret edebilirdi ki? Ancak bizler İbni Haldun gibi değerleri hiç bilmeyerek, kendimize ve sorumlu olduğumuz bu topraklara en büyük kötülüğü yapıyoruz.

T.me/Cinciva

"Adaletsizlik medeniyeti çökertir."

T.me/Cinciva

İbni Haldun ve tarih ilmi

İbni Haldun için, tarih ve sosyoloji birbirinden ayrılması mümkün olmayan şeylerdir. Çünkü tam manasıyla tarihçilik, tarih ilmi, sosyolojik tarihçilik İbni Haldun ile doğmuştur. Batı'nın 1900'lü yıllarda İbni Haldun'u sosyolojinin kurucusu olarak kabul etmesi İbni Haldun'un ne kadar önemli olduğunun da bir göstergesidir.

İbni Haldun'un *"Tarihçi gerçek tarihçilik yapmak istiyorsa toplumları tanımak zorundadır"* sözünden hareketle toplumbilimin ne kadar önemli olduğunu anlayabilir ve sosyoloji ile tarih iç içedir diyebiliriz.

Tarih başlı başına meşakkatli, uzun araştırmalara ve gözlemlere dayanan bir bilimdir. Tarihçinin görevi araştırmalarını derinlemesine yapıp hiçbir şeyi atlamamaktır. Çünkü tarih dünün bugüne aktarımıdır. Bu aktarım isimlerden, olaylardan ibaret değildir. Bu yüzden

T.me/Cinciva

tarih bilimi geçmişte yaşanan savaşların, kahramanlıkların ya da kayıpların bir anlatımı değildir.

Geçmişte kalan medeniyetlerin yaşamları, onların kültürleri, sanatları, ekonomileri ve her şeylerini bu bilim sayesinde öğreniriz. Tarih sadece geçmişten alınan bir dersten ibaret değildir, bugünün inşası için son derece önemlidir. Bir toplum tarihine ne kadar sahip çıkarsa o derecede ilerler, bugününü ve geleceğini daha sağlıklı inşa eder. Belgelere ve araştırmalara dayanan bu bilim dalına işte bu yüzden ihtiyacımız vardır. İbni Haldun tarih bilimini temel bilim olarak görüp her şeyin bunun üzerine inşa edilmesi gerektiğini söyler. Tarih denilen şeyin sadece olayların başlangıç ve bitişinden ibaret olmadığını, her olayın neden yaşandığını ve nasıl bittiğini bilmek gerektiğini ifade eder. Bu yüzden tarihçinin ilk görevi anlamaktır. Ancak anlamak öyle kolay bir mesele değildir. Tarihçinin bilgi ve birikim bakımından donanımlı olması, farklı diller bilmesi ve gözlem yeteneğinin güçlü olması gerekmektedir.

Metotsuz ve ilimsiz tarihi aktarım yapan kişilerin söylenti ve efsanelerle bezedikleri abartılı anlatımın sadece hikâye olacağını söyleyen Haldun, akıl süzgecinden geçmemiş bir bilginin tarih kapsamında olmayacağını ifade etmiştir. Bir ovada karşılaşan 10 askerin 300 askere karşı savaşıp galip gelmesinin mantıklı bir izahı olamayacağından, bunun tarih değil hikâye olduğundan bahsetmiştir. İbni Haldun, *"Tarihçi bir bilgiyi*

T.me/Cinciva

ele alırken o bilgiyi bütün ilimler açısından inceleyerek doğruluğunu sağlamalıdır" der.

İbni Haldun'a kadar süregelen tarih anlayışı askerlerin ve gezginlerin kâğıtlara yazdığı anlamsız alıntılardan ibarettir. İbni Haldun medeniyet tarihini inşa ederken öncelik olarak felsefeden faydalanır. Tıpkı kendinden önce gelen İslam bilginlerinin de yaptığı gibi ilk öğretmen olarak kabul ettikleri Aristoteles'in eserlerinin sıkı bir takipçisidir İbni Haldun. Ancak onu diğer bilginlerden ve hatta Aristoteles'ten bile ayıran şey tarih ilmini felsefe ile birleştirmesidir. İbni Haldun'a göre tarih felsefe ile temellendirilip pratik yapıldığı zaman anlaşılacaktır. Ancak sadece felsefe değil, tarihin içinde mantık, matematik, fizik, coğrafya, şiir gibi ilimlerin de olmasının zorunlu olduğunu söyler. Bu yüzden *Mukaddime* eseri çok yönlü ve her alandan araştırmacının başvurduğu büyük bir kaynak eserdir...

T.me/Cinciva

"Geçmiş geleceğe,
suyun suya
benzemesinden
daha fazla benzer."

T.me/Cinciva

İbni Haldun Devlet Yönetimi Hakkında Ne Dedi?

"Devletin asli görevleri toplumu korumak kadar onların bütün ihtiyaçlarını karşılamak ve hayatlarını idame ettirebilmeleri için gerekli koşulları inşa etmektir. Devlet, yönetimini ele aldığı insanlara eşit davranmak zorundadır. Kendisine yakın olanları kayırmamalı ve haksızlığa yol açacak davranışlar içerisinde olmamalıdır. Devlet kendi halkına karşı değil, halkını tehdit eden düşmanlara karşı savaşmalıdır."

T.me/Cinciva

İbni Haldun anlayışında insan

İbni Haldun insanı Akıl ve El olarak tarif eder. Burada akıl ve ele vurgu yaparak insanın sanat ve bilim icra eden bir varlık olduğunu ifade etmektedir. İnsanı bir bütün olarak ele alan Haldun, insanın sosyal yanını inceleyip tanımlarken psikolojik ve içsel yönünü de ihmal etmeyerek, insanın ancak sanat ve bilim icra ederek varlığını tamamlayabileceğini söyler. Çünkü insanın düşünen bir varlık olması onu sanata ve bilime yönlendirir. Eğer bir insan sanata ve bilime yönelmiyorsa o insan kendini tanımıyordur, kendini tanımayan insan da ne çevresini ne de başka insanları tanıyabilir.

İbni Haldun'a göre insan mutlaka olumlu bir şeyler icra etmelidir. Bu insanın kendisine ve Allah'a olan bir borcudur. İnsan bilmediği şeyleri araştırmalı, öğrenmeli ve her daim ilim üzerine olmalıdır. İbni Haldun bunları ele alırken diğer yandan insanın zorunlu ihtiyaçlarına da vurgu yaparak, *"Geçim için insan çalışmak*

T.me/Cinciva

zorundadır. Geçimini sağladıktan sonra kalan vakitlerde de kendini eğitmek zorundadır" diyerek eğitimin de zorunlu bir ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

İbni Haldun *Mukaddime*'de insanı tarif ederken insanın düşünce sisteminden bahseder:

"İnsan düşünce yapısıyla hayvanlardan ayrılmış ve bu sayede geçimini temin etme, yardımlaşma ve üretme yoluna giderek âlemi kendisine boyun eğdirmiş, bu sayede yaratıkların birçoğundan üstün olmuştur. Şanı büyük olan Allah insanı düşünebilme kabiliyetiyle diğer canlılardan ayırmış ve üstünlük şerefinin sınırı olarak düşünebilmeyi bahşetmiştir. İnsanı hayvanlardan ayıran düşünebilme yeteneği insanın kendi varlığını tamamlaması için de önemlidir. Bir insanın düşünce sisteminde sebep-netice ne kadar olursa onun insanlığı da o kadar olur."

İbni Haldun insanın gelişme, üretme ve bilme yolundaki eylemlerinin düşünebilmeyle başladığını ifade ederek, bir bakıma insan olmanın temelinde düşünce sisteminin olduğunu söylemektedir. Düşüncelerimiz ne kadar sağlıklı ve doğruysa biz de o kadar iyi ve donanımlı birer insan oluruz. Donanımlı ve iyi insanların olduğu bir toplum ise güçlü bir toplum olur. O güçlü toplumdan güçlü bir devlet ve tüm insanlığa faydalı buluşlar ortaya çıkar. İşte düşünmek bu kadar önemli bir meseledir...

T.me/Cinciva

Kısacası insan olarak en önemli vazifemiz "öğrenci" olduğumuzu hiçbir zaman unutmamaktır. Sürekli öğrenmeye ve bildiklerimizi öğretmeye mükellefiz. İnsanın yaşı kaç olursa olsun; öğrenmek, anlamak ve bilmek bizim kendimize olan borcumuzdur...

"Gerçeklik tasavvuru olmadan, o gerçekliğin yorumu olmaz."

T.me/Cinciva

"İnsan beyni
değirmen
taşına benzer.
İçine yeni
bir şeyler
atmazsanız
kendi kendini
öğütür durur..."

T.me/Cinciva

İbni Haldun ve beslenme

İbni Haldun'un önemle vurguladığı meselelerden biri de insanın yeme alışkanlıklarıdır. İbni Haldun beslenme ile vücut arasındaki ilişkiye dikkat çekerek şöyle der:

"Tüketilen fazla gıda vücutta fazlalıklar ve kötü artıklar meydana getirir. Bu kötü artıkların yüzünden de vücut orantısız şekilde genişler ve çirkinleşir. Bu gıdalardan meydana çıkan kötü sıvıların beyne zararı vardır. Zihni ve fikri körleştirir. İnsanda idraksizlik, gafillik ve gerçekten sapma ortaya çıkar."

Buradan anlaşılacağı üzere insanın dengesiz beslenme biçimi ve fazla tüketimi insanın vücudunu yıprattığı gibi zihnini de yıpratmaktadır. Zihin körleşmesi, idrak yitimi gibi sebepleri bir boyutuyla yeme alışkanlığına

T.me/Cinciva

bağlar İbni Haldun. Aç kalmanın da dikkatini vurgulayan Haldun, açlığın insan üzerinde olumlu etkileri olduğunu söylemektedir. Elbette burada bahsedilen açlık, az yemek ve oruç manasına gelmektedir. Açlığın insanı hem fiziksel olarak hem de zihinsel olarak tamir ettiğini söyleyen İbni Haldun zihinsel aktivitelere yönelmenin az yemekten geçtiğini belirtmektedir...

"İnsanı kıtlık zamanlarında açlık değil, alıştığı tokluk öldürür" diyen İbni Haldun kısıtlı ve az yiyerek insanın her daim sağlıklı kalması gerektiğini savunur. İbni Haldun'un bize yüzlerce yıl önce anlattıkları günümüz insanının ahlaki ve bedensel hastalıklarının sebebini daha net göstermektedir. Çok tüketen insan sisteme köle olarak kendi gerçekliğinden kopup sistemin ona sunduğu sahteliği gerçeklik olarak kabul ederek içinden çıkılmaz bir girdabın içine bırakıyor kendini. Geçmişte her zaman insana değerli öğütler vardır. İşte bu öğütleri bizlere ulaştıranlardan biridir İbni Haldun. Özellikle tüketim çılgınlığının devasa boyutlara ulaştığı günümüzde her şeyi savurganca harcıyoruz. Paramızı, zamanımızı, sevdiklerimizi, ideallerimizi, birçok şeyi acımadan harcayarak kendi benliğimizi adeta ellerimizle nefessiz bırakıyoruz. Ne yazık ki bunun en büyük sebeplerinden birisi de çağın insanı olarak "doyumsuz" olmamız.

Çağın insanı ne kadar çok şeye sahip olursa o kadar çok mutlu olacağını zannediyor. Sahip oldukları ona yeterli gelmiyor ve hep daha fazlasını istiyor. Bu

T.me/Cinciva

aşırılıkları başka aşırılıklar doğuruyor, hiç şüphesiz bazı insanlarda aşırı yemek alışkanlığı bile bu sebepten kaynaklanıyor. Bir süre sonra bu aşırılıklar insanda fazlalık yapıyor, o noktada ise insan bunlardan şikâyet ederek kendisini mutsuzluğa sürüklüyor. İnsan, maneviyatını besleyeceği yerde maddi tarafını doldurmaya çalışıyor. İşte bu saydığımız bütün olumsuzlukları bizlere bir öğüt gibi bırakan İbni Haldun'u dinlemeli ve çok geç olmadan kendimize dair her şeyi gözden geçirmeliyiz...

T.me/Cinciva

"İnsan yediklerinden ibarettir."

T.me/Cinciva

"İlim bir kuyu, tartışma ise onun kovasıdır."

İbni Haldun ilim ve eğitim anlayışında münazaraya (tartışma) çok önem vermiştir. Konular üzerinden farklı âlimler ile olan tartışmalarda taraflar görülmeyenleri görüp ilmi daha iyi anlayıp kavrayacak ve aktarmaları daha da kolaylaşacaktır. Bugün günümüzde ne yazık ki ilmi bir mesele üzerinden karşılıklı sağlıklı tartışmak mümkün olmamaktadır. İslam medeniyeti münazara meselesini ayrı bir ilim dalı olarak almış ve bunun üzerinden farklı âlimler farklı çalışmalar üretmiştir.

İslam felsefesinde münazaraya İlmi Cedit denilmektedir. Bunun Yunan felsefesinde karşılığı Dialectica'tır (Diyalektik). Ancak diyalektiğin sert ve tutucu, kırıcı biçimine İslam filozofları yumuşatarak "Adap ve Münazara" demişlerdir. Münazara yumuşak bir dille farklı fikirde olan insanı kırmadan, incitmeden, hakaret etmeden o insanla tartışma sanatıdır. Münazara

T.me/Cinciva

kelimesi "nazara"dan türetilmiştir ve *"delilleri ortaya koyarak insanı düşünmeye sevk etmek"* manasına gelmektedir. Her ilmin kuralları olduğu gibi bu ilmin de kuralları vardır. Münazaranın belli başlı kuralları arasında şunlar vardır:

◊ *Engelleme* (İddia eden kişiden delil istenir, delil gösterilmezse iddia sahibinin iddiası kabul edilmez.)

◊ *Delil Çürütme* (Karşılıklı deliller ortaya konularak doğru olanı bulmak.)

◊ *Hakikati Bulmak* (Karşılıklı deliller sonrasında her iki tarafın doğru olanı bulması.)

Mantıkçılar ve kelamcılar bu ilmin güzel bir şekilde kullanıldığında insanı gerçeğe daha kolay ve hızlı yaklaştıracağını söyleyerek kurallara riayet edilmesinin insanların faydasına olacağından bahsetmişlerdir.

Bu meseleden anlaşılan, karşılıklı ve doğru tartışmada insanın doğruyu bulmasının zor olmayacağıdır. Bu ilmi her alanda hayatımıza uygulamamız önemli bir meseledir. Ancak günümüzde tartışma denildiği zaman, karşılıklı atışmalar, sert ifadeler ve hatta karşılıklı küfürleşmeler bile akla gelmektedir. Oysaki münazara ilmi güzel dille konuşmak, kalp kırmamak, kötü söz söylememektir.

T.me/Cinciva

"Servet genellikle yaltaklanmasını ve boyun eğmeyi bilenlere gelir."

T.me/Cinciva

İbni Haldun ve ekonomi

İbni Haldun'un anlayışından bahsederken en çok değindiğimiz nokta hiç kuşkusuz onun kapsamlı ve her şeyi kapsayan eksiksiz bir toplumsal yaşam anlayışı inşa ettiğidir. Toplumdan, devletten, sosyal yaşamdan bahsederken insanı insan yapan ve insanın yaşama koşullarını oluşturan her detayın İbni Haldun'un ilmi anlayışı içerisinde olduğunu görüyoruz. Bu meselelerden biri de insanın devamlılığını sağlayabilmesi için olmazsa olmaz olan ekonomidir. 14. yüzyılda oluşturmaya başladığı *El-İber* (*Mukaddime*) baştan sona bilimsel metodoloji ile yazılmıştır. Gözlemleri, araştırmaları, sorunları bulup, sorunun çözümünü de ortaya koyan anlayışıyla ortaya bir başyapıt çıkarmıştır. Ortaya çıkan yapıt klasik bir tarih eseri değil, insanı insan yapan her şeyi içine alan detaylı bir araştırmanın ve bilginin ürünüdür. Çünkü insanların barınma, yeme, içme, giyinme, ekonomik ihtiyaçlarından bahsedilmeden ne toplumdan,

T.me/Cinciva

ne bir devletten, ne de bir sosyal yaşamdan bahsedilebilir. İbni Haldun insanların ihtiyaçlarını üç kısma ayırır:

◊ Maddi ve zorunlu ihtiyaçlar (zaruri)

◊ Normal ihtiyaç ürünleri (haciyat)

◊ Lüks ihtiyaçlar (kemaliyet)

İbni Haldun bu sınıflandırmayı yaptıktan sonra kabilelerin zaruri olan ihtiyaçlar ile hayatta kaldığını, ancak şehirleşen ve büyük bir toplum içerisinde yer alan insanların, ürünler kaliteli bir hale geldiği ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabildikleri için normal ihtiyaç ürünlerinden de tükettiğini anlatır. Lüks ihtiyaçlar ise saray ahalisi tarafından tüketilen, kabile ve toplumların ulaşamadığı zenginliklerdir...

İbni Haldun insanların kabile düzeninden kopup şehirleşip toplumlaşmasının, ekonomik kazanımlar elde etmek ve kabile düzeninde karşılayamadıkları ihtiyaçlarını karşılamak için olduğunu söyler. Ancak burada şöyle bir sorun ortaya çıkar. Kabile düzeninden ayrılıp şehirleşen insan tabiattan kopar. Bu da insanın şehirleşme ve ekonomik güç için ödediği bir bedeldir. Günümüzde bunu köy-şehir denkleminde de inceleyebiliriz.

İnsanların kalabalık bir toplum içerisinde yer alma isteği, mimari olarak büyük yapılar ihtiyacını doğurmuştur. Büyük okullar, büyük ibadethaneler, büyük çarşılar, büyük ticaret merkezleri... Böylelikle insan

T.me/Cinciva

medeniyeti büyümüş yükselmiş ve yol almıştır. Küçük topluluklarda üretimin yetersizliğinin temel sebeplerine bakacak olursak yetkin olmayan insan ve yeterli olmayan işgücünü görürüz. Toplumlar büyüdükçe işgücü artar, iş paylaşımı genişler, farklı zihinler ile de insanlık farklı icatlar keşfeder. Bu noktada İbni Haldun'un *"İnsan toplum içerisinde yaşamaya mecburdur"* sözünün ne anlama geldiğini esas itibari ile görürüz. İnsan üretmek, ihtiyaçlarını karşılamak, öğrenmek, öğretmek, gelişmek ve ilerlemek için bir toplumun içerisinde yaşamaya zorunludur.

Tarih ilmine baktığımızda büyüyen ve güçlenen devletlerin ekonomik güçlerinin üretimden geldiğini görürüz. Bir devletin üretimi ne kadar çok çeşitli ve güçlüyse ekonomisi o kadar güçlü olur. Ekonomisi güçlü olan ülkenin, halkı da iş çeşitliliğinden dolayı kendi ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılayacak ekonomik güce sahip olur. Devlet ve insan arasındaki ilişkinin ne kadar iç içe ve bağlantılı olduğunu da böylelikle görmüş oluruz. Bir ülkenin insanları ekonomik olarak zorluk çekiyor ve geçinemiyorsa o ülkede bir ekonomik ferahlıktan veya üretim çeşitliliğinden bahsedemeyiz. İbni Haldun bu yüzden *"Üretim çöker veya azalırsa devletler de çöker"* der. Hatta gıda fiyatlarının pahalılığını da İbni Haldun şöyle açıklar:

"Büyükşehirlerde gıda fiyatlarının yükselmesi, yönetimin de çökeceğinin işaretidir."

T.me/Cinciva

Bu cümle bize günümüzün modern iktidarlarının ekonomik çıkmazdan sonra nasıl da çöktüklerinin tablosunu tarif etmektedir. Buradan şu anlaşılmaktadır ki, geçmiş dönemde yönetimlerin yaptığı hatalar bugün de yapılmaktadır ve anlaşılan hiçbir yönetim geçmişten kendine pay çıkarmamaktadır. İbni Haldun'un sıratımıza çarptığı en acı gerçek de hiç kuşkusuz bu.

Daha önce de söylediğimiz gibi bir devletin ekonomik gücünün zayıflaması ve yok olması tamamen devlet adamlarının kendi refahını düşünmesinden kaynaklanır. İbni Haldun bu meseleyi ele alarak, *"Devlet yöneticiliği bir geçim yolu değildir"* der. Ona göre devlet gücünü elinde bulunduranlar makamları ve mevkilerini servet kazanmak için kullanmaya başladığında çöküş başlar. Bu yüzden İbni Haldun, *Mukaddime* eserinde sık sık insan ahlakından bahseder. İdarecilerin hem yetenekli hem de ahlaklı kişiler olması gerektiğini söyler. Ahlak ve yetenek bir araya geldiğinde ise güçlü bir devlet ve refah bir toplum oluşacaktır. *"Adaletsizlik medeniyeti çökertir"* diyen İbni Haldun kişilerin yol açtığı adaletsizliklerin ne büyük sonuçlar doğurabileceğini de bize göstermiş olur. İbni Haldun 1383 yılında yazmaya başladığı *Mukaddime*'de işte böyle bir ekonomik anlayıştan bahseder. Günümüze baktığımızda onun görüşleri, tespitleri, incelemelerinin hâlâ nasıl geçerliliğini koruduğunu görüyoruz.

T.me/Cinciva

"Kalp ele geçirildiğinde bütün beden yenilgiye uğrar."

T.me/Cinciva

İbni Haldun Vergiler Hakkında Ne Dedi?

"Bir ülkede halka yüklenen vergiler ne kadar az olursa, halk çalışmak ve üretmek için daha fazla mücadele eder. Yeni ürünler ve yenilikler çoğalır. Ülke kalkınır. Ancak devlet idarecilerinin refaha ve bolluğa alışması arttıkça ihtiyaçlar ve savurganlık çoğalır. Ve bununla birlikte masraflar artar. Bunun sonucunda ise halka yüklenen vergiler çoğalır, halk da buna dayanmaya çalışır. Bir süre sonra ise halk vergilerin yavaş yavaş artmasına alışınca da neyin nasıl arttığını bilmez."

T.me/Cinciva

İbni Haldun ve Umran İlmi

İbni Haldun'un *Mukaddime* eserinde sıklıkla bahsettiği bir diğer husus Umran İlmi'dir. Umran, yeryüzünde yaşayan insanların toplumsallık kuralları ve yasalarıdır. Toplumların tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri değişim, sosyal ilişkileri ve siyasi otoriteler ile olan bağlarını kapsayan geniş bir ilimdir. Batılı kaynaklarda Umran, medeniyet ve kültür olarak açıklanmaktadır. Ancak bunu Uygarlık Bilimi veya İnsan Bilimi olarak adlandırmak en doğrusudur.

İbni Haldun Umran'ı şöyle tarif eder:

"Umran insanların ihtiyaçlarını gidermek için şehirlere yerleşip, orayı imar etmeleri, kültürlerini yaymaları ve başka kültürlerle kaynaşmalarıdır. Aynı zamanda yardımlaşma duygusu ile de hayat şartlarını yükseltmeleridir."

T.me/Cinciva

İnsanların toplum içerisinde yaşamaları zorunludur. Çünkü insan yalnız var olabilen bir varlık değildir. İnsan her ne kadar toplumdan kaçsa da bir noktada topluma ihtiyaç duyacaktır.

Toplum kendi içerisinde barındırdığı kurumları ve genel yapısı itibari ile insanın yaşamına en elverişli oluşumdur. İbni Haldun, Umran İlmi'nde tam da bunlardan bahseder. Umran İlmi başlı başına bir toplum bilimidir. Toplumu inşa eden bütün detaylar ve toplumun barındırdığı bütün kurumlar içerisinde yer almaktadır. İbni Haldun'dan önce hiçbir bilim insanı, hiçbir filozof ve âlim toplumu bu denli ele almamıştır. Bu açıdan baktığımızda Umran İlmi başlı başına özgün ve ilktir.

T.me/Cinciva

"Allah iyile

beraberdir.

T.me/Cinciva

İbni Haldun ve din

İbni Haldun İslam ahlakını benimseyen ve İslam felsefesi ile görüşlerini geliştiren bir araştırmacı ve düşünüdür. İbni Haldun'dan başka İslam dünyasının sorunlarını bu denli ele alan, sorunları çözmek için uğraşan bir başka isim daha yoktur. İslam medeniyetinin savaşlarla, iç karışıklıklarla boğuştuğu bir dönemde, İslam medeniyetinin üzerine bir güneş gibi doğmuştur. İbni Haldun medeniyet tarihi ve sosyolojinin kurucusu olduğu kadar uzun yıllar kadılık görevi yapmış, siyasi hükümlerin yanı sıra fıkhi ve dini hükümleri bilen, aynı zamanda da dönemin en iyi hadis âlimlerinden biriydi. İbni Haldun'un bu denli farklı özelliklere sahip olması yapmış olduğu araştırmalarda da doğal otoriter bir isim kabul edilmesine olanak sağlıyordu. İbni Haldun'un din anlayışı toplumun merkezinde olan bir anlayış değildir.

T.me/Cinciva

Çünkü İbni Haldun için ilk gelen şey medeniyettir. Medeniyet kendi içinde birçok yapıyı barındırmaktadır. Bu yapılardan biri de dindir. İbni Haldun dini sosyal bir kurum olarak açıklayarak medeniyeti tamamlayan yapılardan biri olarak görmekteydi.

İbni Haldun bütün araştırmalarında aklı ön plana koymuş, araştırmalarını ve görüşlerini bu çizgide tutmuştur. Bu anlayış İslam ahlakı ve İslam felsefesinin de bir yapıtaşıdır. *Mukaddime* eserine baktığımızda dini meselelere ayrı başlıklar açmamıştır. Umran konusunu anlatırken onun içinde yer vermiştir dine. Çünkü İbni Haldun tarih ve sosyoloji odaklı bir çalışma yapmıştır. Bunun da içerisinde din, kültür, coğrafya, felsefe, mantık zaten mevcuttur. Dünya bizlere yaşam alanları sunduğu kadar büyük sorunlar da sunmaktadır, bu sorunlar her zaman değişse de insan medeniyeti bir şekilde her zaman var olmayı başarmıştır. İnsanlar arasındaki değişiklikleri dil, din, ırk gibi meseleleri insanlar arasında ayrıştırma için kullanmak ne ahlaka, ne vicdana, ne de bilime uygundur. Dünya tarihi ideolojilerin kullandığı gibi dinlerin de kullandığı birçok örnekle doludur. Yönetimlerin, bireylerin yapmış oldukları yanlışları, çıkar amaçlı zalimlikleri herhangi bir dinin üzerine atıp, buradan kötü oldukları amaçlarını çıkarmaya çalışmak eksik, dar ve yanlış bir yaklaşımdır. İbni Haldun *Mukaddime*'de gerçek inanan insanları şöyle tanımlamaktadır:

T.me/Cinciva

"Allah yolunda giden, ibadetleri ve dini ile bütün olan kimseler haksızlığa boyun eğmez. Zalim devlet adamlarına karşı harekete geçerler ve seslerini yükseltirler. Dini açıdan doğru olmayan yöntemlere ve yapılanlara karşı halkı uyandırmaya çalışırlar. Güçlü bir şekilde hak arama ve doğruyu arama yoluna sapmayanlar savrulur gider. Ancak arkasında toplulukların ve kalabalıkların olduğu bir hak arama girişimi etkili olur ve yönetimleri sarsar."

Günümüzde her şeyin yozlaştığı bir yerde dinin de yozlaşması kaçınılmaz bir durumdur. Okumayan, araştırmayan, bilmeyen insanlar bir süre sonra inandıkları şeylerin din olduğunu zannetmektedirler. İnancı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyenler de bu fırsatları kaçırmayarak her türlü yanlışlarında dinin arkasına saklanmaktadır. Oysaki İslam ahlakında yardımlaşmak, paylaşmak, kul hakkı yememek, zulmetmemek, insana, doğaya ve hayvana güzel ve özenli davranmak emir olunmaktadır. Ancak günümüzde belirli makam ve mevkilere gelen kişiler iş ehli olmayan kendi akrabalarını, kendi yandaşlarını mevki sahibi yapıp bunu da "Allah akrabaya yardım etmeyi emir etmektedir" diyerek İslam ahlakına ve inancına aykırı davranışta bulunmaktadır. Akrabayı, yakınları gözetmek, yardım etmek bu dinin gerekliliklerinden biridir ancak buradan yakınlarını kayırmak anlamını çıkaranların

T.me/Cinciva

düştüğü yanılgı ortadadır. İşgal ettikleri makamlar, verdikleri yanlış kararlarla toplumun geleceğini perişan ederek kul hakkı yiyenler, kendi inandıkları dine ihanet etmektedir. Zira İslam ahlakında işi ehline vermek, hakkı olanın hakkını gözetmek esas olandır. Bunlara dikkat edilmediği zaman mutlaka çürüme başlayacaktır. Baştan başlayan çürüme ise her yeri ister istemez saracaktır. İbni Haldun bu çürümeyi 14. yüzyılda tespit ederek günümüze çıkarmamız gereken müthiş dersler bırakmıştır. Ne yazık ki anlamamakta ısrar ediyoruz...

T.me/Cinciva

"Lükse ve rahata dalmak medeniyete zarar verir ve devleti güçsüzleştirir."

T.me/Cinciva

"Kalpleri dağınık olanların akılları birleştirilmez."

Akıl ve kalp ilişkisi çağlar boyu her alanda tartışılmış ve üzerinde düşünülmüştür. Felsefe her ne kadar akli bir ilim olsa da kalbi olarak sezgilere de dayanan bir kısmı vardır. Özellikle Aristoteles ve Sokrates akıl üzerinde çok fazla durmuşlar ve farklı açılardan bu meseleyi ele almışlardır. Aristoteles, Sokrates'in diyalektiği üzerinden akıl yürütmeyi, bir meseleyi farklı açılardan ele almayı en temel disiplin haline getirmiştir. İslam dünyasında ise Aristoteles'in çalışmaları farklı filozoflar tarafından incelenmiş, akıl yürütmenin yanına bir de kalp meselesini eklemişlerdir.

Farabi, İbni Rüşd, İbni Sina, Razi gibi düşünürler Aristoteles'in çalışmalarını derinlemesine inceleyip İslam dünyasına İslam Felsefesi'ni hediye etmişlerdir. Sonrasında ise İbni Haldun bu meselelere eğilip medeniyet tarihi ve sosyolojiyi kurmuştur.

T.me/Cinciva

Batı medeniyetinde rasyonalizm dediğimiz akılcılık ilkesi ile ilk dönemlerde akıl ile her şeyin çözüldüğü zannedilse de sonrasında bunun büyük bir sorun yarattığı görülmüştür. Bu sorun da insanın sadece akıl ile kendini tamamlayamadığı, mutlaka aklın kalp ile bir ilişkisi olmasının zorunluluğudur.

İnsan olarak hiçbirimiz bir makine değiliz ve hiçbirimiz bir makinenin parçası da değiliz. Biz parçası olduğumuz evrende aklımızla olduğu kadar kalbimizle de varız. Sadece akıl bize yeter anlayışı ile insanın duyguları törpülenmiş, kalp ile olan ilişkisi zedelenip gerçek âlem ile olan bağı koparılmıştır. Günümüzde yaşadığımız sorunların birçoğu akıl ve kalp arasındaki ilişkiyi sağlıklı kuramamaktan kaynaklanmaktadır. Bir insan aklıyla düşündüğü kadar, kalbiyle de hissedebilmelidir. Çünkü insan aklı ve kalbiyle bir bütündür. Akıl insana hakkı ve hakikati gösteren en önemli araçtır. Ancak akıl tek başına nihai bir çözüm kaynağı değildir. Akıl diğer duygularla birlikte sağlıklı kullanıldığı zaman insanı nihai amaca ulaştırabilir. Eğer akıl diğer duygulardan soyutlanıp kendi başına bir güç olarak kabul edilirse insanı delalete ve yanlışa götürür. Bunun örneğinin en doğrusu ve en isabetlisi içinde yaşadığımız çağdır. Her meseleyi sadece akıl ile çözebileceğini zanneden insanlığın günümüzde geldiği yüksek teknolojiye rağmen, hâlâ insani meselelere karşı bir çözüm getirememesi buna en güzel örnek olur.

T.me/Cinciva

"Mantık ilminc
esas olan,
söylediğini ispa
etmektir."

T.me/Cinciva

Kısaca İslam anlayışında ve dünyada İbni Haldun

Cemil Meriç'e göre İbni Haldun hem medeniyet tarihinin hem de sosyolojinin kurucusudur. Çünkü İbni Haldun medeniyet tarihini kurarken sosyoloji ile iç içe çalışma yürüterek sosyolojinin kurallarını ilk uygulayan ve koyan isim olmuştur.

İbni Haldun'un İslam tarihinde ise bambaşka bir yeri vardır. Çünkü onun görüşleri, fikirleri kendisinden önce gelen hiçbir kimsenin görüşlerine benzememektedir. Birçok eserden ve isimden faydalanmasına rağmen hiçbirisine benzemeyen çalışmalar ve eserler ortaya koymuştur. Bunun en güzel örneği de hiç kuşkusuz *Mukaddime* eseridir. Ancak İbni Haldun ne yazık ki İslam coğrafyasında öyle hemen keşfedilen birisi olmamıştır. İbni Haldun'un isminin duyulması 16. yüzyıl Osmanlı döneminde olmuştur, Kemalpaşazade, Hezarfen Hüseyin, Kâtip Çelebi gibi isimlerle başlayan bu süreç 19. yüzyılın en önemli Osmanlı tarihçisi Ahmet

T.me/Cinciva

Cevdet Paşa'yla zirveye çıkar. Özellikle Ahmet Cevdet Paşa'nın 12 ciltlik *Tarihi Cevdet* eserinde sık sık İbni Haldun'un izlerini görmek mümkündür. Yakın dönemden ise 20 yüzyılın sosyalist tarihçilerinden Prof. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın eserlerinde İbni Haldun'un tarihçilik anlayışına ve fikirlerine rastlamaktayız.

İbni Haldun birçok Batılı düşünürüin öncüsü olarak görülmektedir. Farklı alanlardan İbni Haldun'dan direkt etkilenen isimleri saymak gerekirse bunlardan en bilinenleri Niccoló Machievelli, Vico, Gibbon, Montesquieu, Abbe De Mabby, Ferguson, Bodin, Comte, Rousseau, Tarde, Karl Marx'tır...

Aynı zamanda birçok okul *Mukaddime* eseri üzerinde araştırmalar yapmış ve bu araştırmalar sayesinde *Mukaddime* İngilizce, Almanca, Fransızca, Japonca, İspanyolca, Hintçe, Portekizce, Rusça, Farsça gibi birçok dile çevrilmiştir.

İbni Haldun, Karl Marx ve diğerleri

İbni Haldun toplumbilim, insanbilim veya farklı isimlerle tanımlanan çalışmalarını yıllar boyu araştırıp, gözlemleyip incelerken en çok dikkat ettiği husus şuydu:

"Her şey hareket halindedir, her şey değişir ve her şey gelişir."

T.me/Cinciva

İbni Haldun toplumları incelerken belirli kalıplar içerisinde değil farklı yönleri ve değişen, büyüyen evrilen yönleriyle ele almıştır. İnsanın çağlar boyu fikirsel olarak değişimi medeniyeti etkilemiş ve bugün içinde bulunduğumuz teknoloji çağına ulaşmaması sağlamıştır. Dünyaca ünlü Fransız jeopolitik uzmanı Yves Lacoste, İbni Haldun'un tarihçilik anlayışının eşsiz bir değer olduğunu söyleyerek hiçbir tarihçinin tarihi insan üzerinden bu şekilde kapsamlı ve derinlemesine açıklayamadığını söylemektedir. Tarihin anlatımı medeniyet ile direkt olarak bağlıdır, medeniyet ise insan ile ilişkidir. Bir bakıma aslında medeniyet insan, insan da medeniyettir.

İbni Haldun Marx'tan tam dört buçuk asır önce yaşamış olmasına rağmen onun birçok görüş ve tespitleri modern olarak kabul edilmektedir. Marx'ın toplumsal değişim ve ekonomi-politiği, İbni Haldun'un toplumsal ve ekonomi görüşlerine çok fazla benzer. Örneklendirmek gerekirse Marx'ın bireyin topluma ihtiyacı olduğunu söylemesi ve tek başına var olamayacağını belirtmesi önceki sayfalarda bahsettiğimiz İbni Haldun'un toplum ve birey arasındaki ilişki tanımının aynısıdır. Yine Marx'ın bahsettiği refahın arttıkça toplumun güçlenmesi, sanatın gelişmesi gibi meseleler de İbni Haldun'un görüşlerinin bir benzeridir.

İbni Haldun'un (1332-1406) tarihçiliği bazı açılardan Niccoló Machiavelli (1469-1512) ile kıyaslanmaktadır. Machiavelli'nin 1500'lü yıllarda yazdığı *Prens* adlı

T.me/Cinciva

kitabında *Mukaddime*'den birçok izler görülmektedir. İbni Haldun'un Medeniyet Tarihi ve Dünya Tarihi olarak kabul edilen eseri *İber* (*Mukaddime*) geleneksel tarihçiliğin çok ötesindedir. Bu yüzden İbni Haldun çok farklı alanlardan bilim insanlarının *Mukaddime*'den çok fazla yenilik görüp onların faydalanmasını sağlamıştır. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki bu yaptığımız karşılaştırmalar bir güç gösterisi değildir ve İslam medeniyetinde İbni Haldun gibi birçok bilgin ve âlim çağlara damgasını vurmuştur. Rönesans'a ve reformlara kadar Batı medeniyeti ilim olarak Doğu medeniyeti karşısında açık ara şekilde zayıftı. Ancak zamanla İslam medeniyeti, Batı karşısında geri kalmış ve zayıflamıştır, bunun da elbette birçok sebebi vardır. Ancak bu sebeplerden bir tanesi hiç kuşkusuz akılcılıktan kopmamızdır. İbni Haldun, Farabi, İbni Sina, İbni Rüşd ve onlarca değerimizin ön planda tuttuğu akılcılık anlayışı kaybımıza sebep olmuştur.

"İnsan, aklının idrak etmediklerini inkâr eden bir varlıktır."

T.me/Cinciva

"Hak yalnızca
[illegible]aletle korunur."

T.me/Cinciva

"İnsan karşısında üstün bir güç gördüğünde ona itaat etmesi gerektiğine inanır."

"Herhangi bir iktidar zulüm ve şiddetle halkına hükmederse ve bunun sonucunda şiddet, merhamet ve şefkate üstünlük sağlarsa, halkının gücü ve cesareti yok olur. Zulüm ve şiddetle bedbaht olan halklar, moral olarak kötü durumda oldukları için üretmek istemezler, bu da hem toplum hem devlet için zararlıdır. Devlet kötü ve zalim olursa, bu devlet ve toplum için son derece zararlıdır. Devletin gücü ve devlet vasfına sahip olabilmesi adil, cesur ve merhameti olmasıyladır."

İbni Haldun insanın yaşadığı coğrafyayı ve zorluklarını anlatırken merhamete bu şekilde değinir. *Mukaddime*'de insanı insan yapan özelliklerden de uzun uzun

T.me/Cinciva

bahseder. Merhametin, insan olmanın ve toplum içinde yaşamanın önemli bir değeri olduğunu söyler. Özellikle bu değer içinde yaşadığımız dönemde daha da kıymetli bir hale gelmiştir. O, bu meseleyi iktidar ve halk arasındaki ilişki üzerinden örneklendirerek durumun daha da iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

İbni Haldun devlet yönetiminin bir sanat olduğunu ve iyi yönetilen bir devletin hem içeride hem dışarıda güçlü olacağını söyler. Kendi halkının belini zamlarla, baskılarla, yıldırma politikalarıyla büken bir iktidarın hangi gücünden bahsedebiliriz ki? Bugün günümüzde ne yazık ki bunu yaşıyoruz. Bırakın yönetimlerin kendi halklarına merhametli davranmasını, doğruları bile söylemekten korkuyorlar. Güce ve makama alışan insan en tehlikeli insandır. İbni Haldun'u anlayıp anlattıkça bugün ülkemizin sorunlarını daha da yakından görebiliyoruz.

İbni Haldun devlet yöneticisinin merhametli olması gerektiğini vurgulayarak şöyle demektedir:

"Kendine temiz işleri zâhire edin, en fazla sevdiğin azık, sence bu olsun. Hevâ ve hevesine hâkim ol, sana helâl olmayan şeyleri yapma; nefsini bunlara meylettirme; nefsini kötülükten alıkoymak, sevdiğin yahut nefret ettiğin şeylerde ona hâkim olmak, ona insafla muamelede bulunmaktır. Halka merhametle muameleyi kendine âdet et; onları sevmeyi, onlara lütfetmeyi huy edin.

T.me/Cinciva

*Onlara karşı yiyeceklerini, içeceklerini ganimet bilen yırtıcı bir canavar kesilme. Çünkü halk iki sınıftır: Bir kısmı dinde kardeştir sana, öbür kısmı yaratılışta eştir sana. Onlar sürçebilirler, kusur ederler; bilerek yahut yanılarak ellerinden bazı şeyler çıkabilir. Senin yaptıklarını Allah'ın bağışlamasını nasıl seviyor, istiyorsan sen de onları bağışla; kusurlarından geç. Çünkü senin mevkiin onlardan üstündür; seni bu işe memur edenin mevkii senin mevkiinden üstün; Allah'sa vali tayin edenden de üstün; onların işlerini senin emrine vermiş, onlarla seni sınanmaya uğratmış, Allah'la savaşmaya kalkışma sakın; onun azabından kurtulmana çare yok; bağışlamasına, merhametine aldırış etmememe de imkân yok. Halkın kusurlarını bağışlayınca nedamete düşme; onlara ceza verince de sevinme; seni yoldan çıkaracak öfkeye kapılıp ceza vermekte tez davranma. Ben onlara buyruk verenim, emrime uyulması gerek demeye kalkışma; çünkü bu gönle gurur verir; dini gevşetir, nimeti bozar gider. Gönlüne böyle bir düşünce geldi mi, gücünün, kuvvetinin üstünde olan Allah'ın gücünü, kuvvetini düşün, onun kudretine karşı aczini gör; bu, başkaldıran, serkeşlik eden nefsini yatıştırır, kibrini, gururunu giderir, yitip giden aklını başına getirir. Sakın Allah'ın azametiyle boy ölçüşmeye, onun kudretine kendi gücünü kuvvetini benzetmeye girişme; çünkü Allah, her zorbayı hor-hakir eder; her baş çekeni, ululananı alçaltır gider."**

---

* *Mukaddime* 1-2 Cilt. Dr. Arslan Tekin, İlgi Kültür Yayıncılık, 2013

T.me/Cinciva

Zorbalar kendilerine boyun eğen insanların korkusundan güç alır. Boyun eğenlerden güç alan zorbalar her türlü kötülüğü yapmanın da kendilerinin hakları olduğunu düşünür. Tarih boyunca insanlığın açı çekmesinde boyun eğenlerin maalesef büyük bir payı vardır. Çünkü boyun eğmek demek, yapılan her türlü kötülüğü kabullenmek demektir. "Boyun eğmek" sadece kişinin kendi şahsına yapılana karşı koyamaması demek değildir. Başka insanlara, hayvanlara, doğaya, herhangi birinin malına verilen zarara karşı çıkamamak da boyun eğmek demektir. İbni Haldun insanlığı izleyip, insanlığın bütün sorunlarını ele alıp açıklarken bu konuyu da es geçmemiştir. Toplumları inceleyen İbni Haldun, toplumları yöneten siyasi idarelerin toplumların korkularından beslendiğini söyler. Korkan toplum, itaat eden toplum, karşı koyamayan toplum kendisine karşı yapılanı elbette kabullenecektir. Bir süre sonra bu kabullenme normale dönerek, o toplum için olağan bir şey olarak sayılacaktır. Bu sefer, bütün olumsuzluklara karşı koyan ve ses çıkaran insanlar toplum tarafından dışlanarak düşman kabul edilecektir. Çünkü itaat eden toplum onu kendisi için bir tehdit olarak görecektir. Oysaki o insanların toplum için bir tehdit değil, siyasi mekanizmayı ellerinde bulunduran güç sarhoşlarının güçlerini tehdit ettiğinin farkına varamayacaktır. Siyasi iradenin güç zehirlenmesinden daha kötü bir şey varsa o da toplumların yalanlardan zehirlenmesidir.

T.me/Cinciva

Bir insana ne kadar çok gerçekleri göstermek isterseniz isteyin, karşınızda o gerçeği görmek istemeyen birisi veya birileri varsa onlara hiçbir şey gösteremezsiniz. Çünkü anlatılan ve gösterilen her şeyi kendilerine karşı bir tehdit olarak algılayacaklardır. Böylelikle de söylenilen her şey boşa çıkacak ve gerçekleri aktarmaya çalışanlar boşa düşecektir.

Bu durum vazgeçmeyi gerektirecek bir durum da değildir elbette. Her ne kadar zor olsa da hiçbir şey imkânsız değildir. Bunu asla unutmamalıyız çünkü dünya tarihi tek başına mücadele ederek birçok şeyi değiştiren, eninde sonunda gerçeklere gözü açık, cehalete ve zorbalığa karşı savaşan insanların hikâyeleriyle doludur.

"Merhamet masum olduğu için her kalbe misafir olmaz."

İnsanı insan yapan en güzel haslet hiç kuşkusuz merhamettir. Çünkü bir insanı güzelleştiren en önemli özelliktir. İnsan doğası gereği hiç ölmeyecekmiş gibi yaşıyor. Aklına ölüm fikrini hiç getirmiyor. Modern çağ dediğimiz bu yüzyılda ise insanın etrafı teknoloji ile kuşatılmış durumda. Teknolojinin bizlere sunduğu nimetler müthiş elbette ancak olumsuz yönleri de bir o kadar fazla. İnsanın ruhunu en çok tahrip eden şey ne yazık ki teknolojidir. Dört bir yanı bu denli kuşatılan insanın ilk kopacağı yer gerçekliktir.

T.me/Cinciva

Gerçeklikten kopan insanın algısı kendisiyle sınırlı kalır. Acılara duyarsızlaşır. Başkalarının başına gelen olumsuz durumları başkalarının sorunu olarak görmeye başlar. Kendisinin başına o olayların geleceğini düşünemez. Ancak insan böyledir işte, başına gelmediği zaman gerçekliğin farkına varmaz. Merhamet insanın gerçekliğini korumasının en güçlü yanlarından biridir. Burada suni bir merhametten bahsetmiyorum elbette.

Suni merhamet nedir derseniz...

Suni merhamet, içinde yaşadığımız çağda başka insanların başına gelenleri görmek, kısa süreli bir merhamet duygusu içerisine girip o insanla empati kurduğunu zannetmektir. Ancak o an geçtikten sonra, o duyguyu yitirmektir.

O karşılaşan durum orada kalmıştır o insan için.

Artık olumsuz bir duygu hissetmez.

İşte bu suni merhamettir.

Sosyal medyada özellikle bazı karşılaşılan olaylar insanın kendi yaşadığı çağa insancını kaybettirse de, insan dimdik durabilmeyi becerebilmeli. İnsanın duygularını yitirdiği bir dönemde yaşıyoruz ne yazık ki. Yaşlı insanları acımasızca dövenler, hayvanlara işkence edip akla ve vicdana sığmayan işkenceler yapanlar, küçücük bebeklere vicdansızca eziyet çektirenler ve daha neler neler... Her gün ne yazık ki sosyal medyada böyle haberlerle, videolarla karşılaşıyor ve şu soruyu soruyoruz:

"Bu insanlar neden bu kadar acımasız?"

T.me/Cinciva

Merhamet insanın kendine olan özsaygısıdır. İnsanın olmazsa olmazıdır. Kalbi ile bağını koparan insan tehlikeli, zararlı ve sinsi bir yaratığa dönüşür. O insandan herkese ve her şeye zarar gelir. Böylesi insanları gördükçe insani hasletlere daha da sıkı sarılmalı ve zorda olan insanlara elimizden geldiğince yardımcı olmalıyız. Sürekli bir köşeye çekilip olan biteni eleştirmek sahte kahramanlık yapmaktan başka bir şey değildir. Bir yerde kötülük görüyorsak onu düzeltmek için elimizden geleni yapmalıyız. Bir insan bir yerde zor durumdaysa onun ihtiyacını imkânımız dahilinde karşılayabilmeliyiz. Her insan kendi imkânı dahilinde, hayatına zorda olan insanlara yardım etme amacını eklese inanın bu dünya daha yaşanabilir bir yer olabilirdi.

Merhametsizliği onarmak elbette kolay değil. Ancak imkânsız da değil. Her insan bir merhamet savaşçısı olduğunda, herkes merhamet için koştuğunda ve bu değeri birbirine taşıdığında dünya daha güzel ve daha ferah bir yer olacak buna eminim...

"İnsanı açlık değil,
alıştığı tokluk öldürür."

T.me/Cinciva

"Gönlünü bu dünyaya kaptıran yorulur."

T.me/Cinciva

İbni Haldun ve sanat

İbni Haldun sanatları iki ayrı kategoride değerlendirerek basit ve bileşik olarak adlandırır. Basit sanatlar:

◊ Avcılık

◊ Terzilik

◊ Kasaplık

◊ Demircilik gibi sanatlardır.

Bu tarz meslekleri içerenleri basit olarak adlandırır. İnsanın genel ihtiyaçları basit sanatları doğurmuştur. Ancak medeniyet ile basit sanatlar gelişmiş, çeşitlenmiş ve farklı farklı alanlarda yeni sanatlar doğmasına sebep olmuştur.

T.me/Cinciva

Bileşik sanatlar ise:

◊ Musiki

◊ Heykelcilik

◊ Resim

◊ Şiir gibi sanatlardır.

İbni Haldun, insanın basit sanatları öğrenmeden bileşik sanatlara geçemeyeceğini söyler. Kabile toplumları için bileşik sanat diye bir şey yoktur. Çünkü onlar basit sanatları temel ihtiyaçları için kullanır ancak bileşik sanatlara geçiş yapamazlar. Bileşik sanatlar yerleşik ve büyük toplumlardan çıkar. Hatta bir toplumun basit sanatı ne kadar çok ve kapsamlı, ekonomisi de ne kadar güçlüyse bileşik sanatları da o kadar gelişir ve çeşitlenir. İbni Haldun güzel sanatların gelişmesinin toplumun refah seviyesine bağlı olduğunu söylemektedir. Çünkü ekonomisi güçlü olmayan şehirlerde sanatçılar geçinemeyecek ve bu toplumda sanat arka plana atılarak, sanatçı eserlerini geliştiremeyecek ve yeni eserler ortaya koyamayacaktır. Bu noktada sanatçılar ister istemez başka şehirlere göçeceklerdir.

İbni Haldun sanatı öğrenme yolunun ise mutlaka iyi öğretmenden alınan eğitimle mümkün olduğunu söyleyerek her alanda olduğu gibi bu alanda da eğitimin ne

T.me/Cinciva

denli önemli olduğunun adeta altını çizmektedir. İbni Haldun bu hususla ilgili şöyle demektedir:

*"Sanat emek ve fikir sarf edilerek öğrenilebilecek işlerde yetenek sahibi olmaktan ibarettir. Sanat amelî (pratik) olduğu için beden kuvvetine muhtaçtır. Bu ise sanatın duygu ile bilinen yönüdür. Sanat beden kuvvetlerine muhtaç işler gibi, bizzat işlemekle ve kontrol edilmekle mükemmel ve tamam olur. Çünkü beden kuvvetiyle yapılacak işler ancak kişinin bizzat kendi kuvvet ve eliyle işlendiği takdirde daha faydalı olur. Bir işi öğretmenden öğrenmek, göz ile görmek ve âletlerle bizzat işleyerek elde etmek bir şeyi tarif ile öğrenmekten daha faydalıdır. Bilfiil işlemek suretiyle elde edilen yetenek tarifle elde edilen bilgiden daha kuvvetli bir şekilde zihinlere yerleşir."**

İbni Haldun sanatın öğrenilme metodunu anlattıktan sonra, bir devlet ne kadar büyük, güçlü ve adil olursa orada sanat daha fazla olur ve sanata talip olanların sayısı da fazlalaşır diyerek yine devletin ve toplumun önemini bir kez daha ortaya koyar.

"İnsan boşu boşuna çalışmak istemez. Çünkü iş onun kazancıdır, o işiyle geçinir. Çünkü insan bütün ömründe ancak işinden faydalanır, işinden başka faydalanacak

* *Mukaddime* 1-2 Cilt. Dr. Arslan Tekin, İlgi Kültür Yayıncılık, 2013

T.me/Cinciva

hiçbir kaynağı yoktur. Bundan dolayı o, gücünü ancak şehrinde kıymeti olan şeye harcar ki, maksadı da bundan faydalanmaktır. Bir sanat aranır ve talep edilirse, o sanat, pazarda müşterisi bulunan ve satılmak üzere pazarlara götürülen eşya hükmünde bir şey olur. Bu takdirde şehir ve bölgelerin halkı o sanatları öğrenmeye çalışır ve bununla geçinir. Sanat talep edilmezse öğrenen olmaz, terk edilir. İhmal yüzünden yok olup gider."

T.me/Cinciva

"İlmi engelleyenler
ve insanları
yalanlarla meşgul
edenler, insanlığın
en büyük
düşmanlarıdır."

T.me/Cinciva

Ahlak ve insan

Ahlak, topluluk içerisinde yaşayan insanların davranışlarının ve birbirleriyle olan ilişkilerinin doğru ve düzenli olmasını sağlayan bir kurallar silsilesidir. Kendi içerisinde bireysel ahlak, toplumsal ahlak, iş ahlakı gibi kısımlara ayrılan bu eylemlere ahlak felsefesi de denilmektedir. Ahlakın iki farklı kaynağı vardır:

Din: İnsanın uyması gereken kurallar dinler tarafından belirlenmiştir. İyi, kötü, çirkin, haram vb.

Toplum Sözleşmesi: Toplumlaşan insanların, toplum içerisinde düzenli ve güvenli bir hayat yaşamaları için toplum sözleşmesi yaparak kuralların konulması.

Ahlakın iki çıkış kaynağına baktığımızda her toplumun belli başlı bazı kuralları olduğunu görürüz. Bunların bazıları yazılı olmayan kurallardır, toplumda

T.me/Cinciva

zamanla yerleşen, kalıplaşan ve yapanın ayıplandığı eylemlerdir. Bazıları ise belirli bir yasada tanımı yapılan ve işlendiği takdirde sonucunda ceza sisteminin devreye girdiği hal ve davranışlardır.

"Kişinin kıymeti, yaptığı işin kalitesinden belli olur."

İbni Haldun medeniyetin inşasında ahlakın önemli bir yeri olduğunu söyler ve adaletsizlik ile ahlakı zaman zaman aynı açılardan ele alarak önemli bir değer yargısı olduğunu ısrarla ifade eder. Özellikle *Mukaddime*'de ahlak kurallarına uymamanın medeniyeti bozup bozmadığını inceleyerek, medeniyetin güçlü ve sağlam durabilmesi için bu kurallara uyulmasının zorunluluğunu söyler. Çünkü ona göre bir toplumun sosyoekonomik yapısının güçlü ve düzenli olmasının yolu ahlaktan geçmektedir. Ona göre ahlaki normlar o kadar önemlidir ki insanın kurmuş olduğu bütün düzen bunun üzerine inşa edilmektedir. İbni Haldun'a göre insan yaşadığı çevrenin mimarisi ve tekniğinden ayrı ele alınamaz çünkü insan yaşadığı çevreyi geliştirirken, çevresinin de kendisini geliştirdiği bir varlıktır. İnsanın değişimlere ayak uydurması ve çevresini geliştirmesi tamamen kendisi için rahat ve düzenli bir yaşam oluşturma isteğinden kaynaklanmaktadır. İşte bu noktada ortaya medeniyet çıkmaktadır. İnsan çağlar boyu karşılaşmış olduğu zorluklar karşısında motive olmuş, çalışmış, düşünmüş,

T.me/Cinciva

ortaya yeni buluşlar koyarak medeniyeti inşa etmiştir. İnsanın gelişimi de bulduğu icatlar ile her zaman ilerlemiştir. Bu değişim insana rahatlığı sağlamış ve düzenli bir hayat yaşamasına olanak sağlamıştır. İnsan zorluklarla baş ederek şu anda bulunduğu noktaya gelmiştir. Ancak ahlaki açıdan zorluklar kolaya döndüğünde yani insanın toplum kurma süreci yavaşladığında ahlaki açıdan çökmeler de meydana gelmiştir. İbni Haldun bunun en önemli sebebini zorlukların azalmasından dolayı insanın gevşemesine bağlamaktadır. Refahın cazibesine kapılan insan, ahlaki açıdan çıkmazlara yol açmıştır. İbni Haldun bu çözülmenin sadece ahlaki açıdan olmadığını, fiziksel açıdan da insanın güçsüzleştiğini söylemiştir. Teknoloji ilerledikçe insan fiziksel olarak duran bir varlık olmaya başlamıştır. İbni Haldun'un ahlak anlayışı bugünün para ve haz anlayışını anlamamıza olanak sağlamaktadır. Teknoloji ve tüketime dayalı bir anlayışının yol açtığı çöküntüleri yüzlerce yıl önce İbni Haldun bizlere teker teker anlatarak başımıza gelecek tehlikeler için bizleri uyarmıştır...

T.me/Cinciva

"İnsan yaradılış,
akıl ve mantık
tibari ile kötülük
değil iyilik
meziyetlerine
sahiptir."

T.me/Cinciva

"Emek karşılığını bulamayınca üretim azalır, yetenekli kişiler iş yapmak istemez."

Emeğin karşılığı meselesi çağlar boyu insanlığın var olduğu her yerde tartışma konusu olmuştur. Tarih boyunca farklı medeniyetler emek ve karşılığını farklı açılardan ele almış ve yorumlamışlardır. İslam medeniyetinde de emek ve karşılığı konusu ayetlerde ve hadislerde bolca geçmektedir. Günümüz düzeninde emek sömürüsü son derece ciddi boyutlara ulaşmış, yapmış olduğu işin tam karşılığının alınmadığı bir iktisat düzeninin içine sürüklenmiş durumdayız. Emek sömürüsünün çok yoğun yaşandığı bu çağda, İbni Haldun'un *"Emek karşılığını bulamayınca üretim azalır, yetenekli kişiler iş yapmak istemez"* tespitinin ne denli önemli olduğunu görmekteyiz. Özellikle birçok meslekte olan bu emek sömürüsünün en belli başlı olduğu mesleklerden biri de çiftçiliktir.

T.me/Cinciva

Ekinini eken ancak ektiği ekinin karşılığını alamayan, girdisi ve çıktısı arasında kendi kazancı azalan çiftçiler verimli toprakları bir süre sonra bırakmak zorunda kalıyorlar. Tüketici ile üretici arasında faaliyet gösteren aracı kurumların, çiftçiden ucuza alıp tüketiciye yüksek fiyata ürünü vermesi hem üretici hem de tüketici için çıkılmaz zor bir noktaya girilmesine sebep oluyor. İbni Haldun çiftçiye yüklenilen yüksek vergilerin bir ülke için felaketle sonuçlanabileceğini söylemektedir. Yüksek vergilerle baş edemeyen çiftçilerin bir süre sonra üretimi bırakması hem verimli toprakların boş kalmasına sebep olacak hem de gıda temin sorunu baş gösterecektir. Devlet açısından ise bu durum vergi kaybı ile sonuçlanacak ve gıda temini için başka memleketlerden ürün alınacaktır. Bu da hem maliyet hem de zaman açısından kötü bir sonuçtur. İbni Haldun vergilerle ile ilgili *Mukaddime*'de şöyle demektedir:

"Devleti idare edenlerin israfı, refah ve bolluğa alışması arttıkça ihtiyaç ve masraflar derece derece artar. Halka yüklenen vergiler ağırlaşır, halk da buna dayanmaya alışır. Bu şekilde bu vergiler, ödenmesi mecburî bir hâle gelir. Çünkü vergiler derece derece ve yavaş yavaş arttığı için halk da, bunları toplayan da, açık olarak artış nispetini bilmez. Fakat çalışma ve istihsallerin ahaliye faydası az dokunduğu ve ümitler boşa çıktığı için, ülkenin mamurluğu bundan etkilenir. Ahaliden birçoğu kazandığı ile ödediği vergileri mukayese

T.me/Cinciva

*ettiğinde, çalışmasından istifadesi az olduğu için işten el çeker, imar ve üretimin azlığı nispetinde vergilerden elde edilen paralar da azalır. Devlet memurlarının, vergilerin azaldığını gördüklerinde, yeni vergiler koydukları da olur. Memurlar bu vergileri zorla toplarlar, halk kazancından hiç istifade edemeyecek bir duruma düşer; bundan fazlasını almak mümkün olmayacak hâle gelinceye kadar vergileri artırırlar ve zorla toplarlar, israf, harcama ve vergiler çok olduğu için üretim ve imar için çalışmanın faydası görülmez. Böylece istihsal azalmakta, vergiler çoğalmakta devam eder. Onlar bu yolla, azalmış olan vergileri dolduracaklarına inanırlar, yurdun mamurluğu eksilinceye, üretim ve imardan ümitler kesilinceye kadar vergileri artırmaya ve zorla toplamaya devam ederler. Bundan devlet zarar görür. Çünkü ülkenin umranından ve istihsalin çokluğundan o istifade eder. Bunu düşünürsen görürsün ki, ülkeyi imar etmenin temeli, müstahsillere imkân dâhilinde az vergi yüklemektir. Bu takdirde müstahsiller üretimden istifade edeceklerine güvenirler ve sevinerek üretimlerini artırmaya çalışırlar."**

Çiftçilerin yaşadığı emek sömürüsünü ne yazık ki ülkemizde her alandan üreten insanlar yaşamaktadır. Ülkemizin vergi meselesi ciddi derecede saçma denilecek boyutlara ulaşmıştır. Çalışan bir asgari ücretliden alınan verginin yüksekliği ne akla, ne mantığa, ne de

* *Mukaddime* 1-2 Cilt. Dr. Arslan Tekin, İlgi Kültür Yayıncılık, 2013

T.me/Cinciva

vicdana sığmaktadır. Zengini daha çok zengin eden bu düzen; çalışan, üreten, emek veren işçiyi daha da fakirleştirmektedir. Ancak tabii ki emek sömürüsü açıklanması bu kadar da basit bir mesele değil. Farklı sektörlerde farklı efor sarf eden işçileri de göz önüne aldığımızda her yeteneğin emek bedeli farklıdır. Geçmişten günümüze işçilerin ağır şartlarda çalışması ve emeklerinin karşılığında aldıklarının ancak barınma ve gıda ihtiyaçlarını karşılaması ortada içinden çıkılmaz ve büyük bir sömürünün olduğunun da göstergesidir. Bu sömürünün neticesinde ise birey huzursuzluğa kapılıp mutsuzluğa sürüklenmekte ve yaşamış olduğu topluma yabancılaşmaya başlamaktadır. En nihayetinde toplum, içerisinde yaşayan insanların aidiyet hissettikleri de bir yerdir.

Aidiyet hissedilmeyen bir toplumun gelişmesi mümkün değildir. Çünkü orada birey sadece yaşam şartları için bulunmakta ve o toplumun gelişmesi için hiçbir şey yapmamaktadır. Bu durumun temelinde de bireyin sömürülmesi yatmaktadır. Kapitalist dünya düzeninde emeğe karşı bu yaklaşım insanın toplumla olan bağını ciddi derecede zedelemektedir. Psikolojide normalden sapma olarak değerlendirilen yabancılaşmayı Karl Marx işçinin emeğinin yok sayılması, üreticinin üründen gerçek değerini kazanamayıp ürününe yabancılaşması, çalışma eyleminin bireyde bıkkınlık oluşturması ve bireyin kendisine yabancılaşması olarak açıklamaktadır. Marx'ın klasikleşmiş birçok görüşüne

T.me/Cinciva

baktığımızda İbni Haldun'un görüşlerinin çok fazla benzerlik içerdiğini görmekteyiz.

Mukaddime'de iktisat ile ilgili birçok ayrıntı günümüzde yapılan birçok araştırma sonucu ortaya çıkmaktadır. İbni Haldun işbölümü, üretim, üretimin sürdürülebilirliği, emek ve emeğin karşılığı meselelerini kendi döneminin toplumlarını gözlemleyip, araştırıp, çalışmalarının günümüze bir kaynak olarak bırakılmasını sağlamıştır...

"Kazanç, emeğin değeridir."

T.me/Cinciva

"İnsan kendisine uygun haberleri kabul eder, bir fikre, mezhebe taraftarlık ederse yalanı gerçek zannetmeye başlar."

T.me/Cinciva

Son Söz

Yaşadığımız "modern" diye tabir edilen çağın saçmalıklarını gördükçe İbni Haldun'un ve fikirlerinin önem kazandığını düşünüyorum. Çünkü İbni Haldun sadece bir fikir adamı değil aynı zamanda da bir eylem adamıydı. Sorunu tespit eden ve sorunun neden kaynaklandığını ortaya koyup çözümü de "Budur!" diyen bir dehadır. Kendi döneminde devlet adamlarına söylemesi gerekenleri söyleyerek her daim yönetimleri uyarmış ve yanlışlardan alıkoymaya çalışmıştır. Ancak ne yazık ki içinde yaşadığı çağ Avrupa medeniyetinin yükseldiği, İslam medeniyetininse duraklamaya, gerilemeye ve yıkılmaya yüz tuttuğu bir çağdı.

İslam medeniyetinin son büyük dehası olan İbni Haldun gözlemleri, araştırmaları ve çabalarıyla birçok şeyi değiştirmeye çalışsa da yıkımın büyüklüğü karşısında pek bir şey yapamamıştır. Onun fikirleri ve eserleri bizlere büyük bir armağan olmasına rağmen, geçmişte yapılan yönetimsel hatalar bugün de yapılmaktadır. Geçmişten ders çıkaramayan İslam medeniyeti zorlu bir bataklığın içine saplanmış durumdadır.

T.me/Cinciva

Ve çıkmak için de ne yazık ki hiç kimse bir şey yapmamaktadır. Elimden geldiğince sizlere, *Mukaddime* ve İbni Haldun'u belli başlı bazı konular çerçevesinde aktarmaya çalıştım. Ancak şunu bilmenizi isterim, İbni Haldun'u anlatmanın ve anlamanın bir sonu yok. Siyaset, iktisat, tarih, kültür, sanat gibi konuları kısaca ele almaya çalıştım. Bir kusurumuz varsa affola. *Mukaddime* eserinde İbni Haldun kimya, matematik, edebiyat vb. birçok alandan bahsetmektedir. Sizlerin bugünden itibaren yapması gereken mutlaka *Mukaddime*'yi edinip tefekkür ederek okuyup anlamaya çalışmaktır. Çünkü böylesine kapsamlı bir şaheseri okuyup İbni Haldun'u anlayınca göreceksiniz ki yıllarca yaşamış olduğumuz sorunların sebebi ve çözümü elimizin altındaymış...

İbni Haldun'u anlamak ve anlatabilmek temennisiyle...

"En iyisini bilen Allah'tır ve
başarı O'nun sayesindedir."

T.me/Cinciva

Kaynakça

İbni Haldun, *Mukaddime*, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, 15. Baskı

Mukaddime 1-2 Cilt. Hazırlayan: Dr. Arslan Tekin, İlgi Kültür Yayıncılık, 2013

İbni Haldun, "Yenilikçi Müslüman Düşünürler Dizisi", R. İhsan Eliaçık, Tekin Yayınları, 2018

İdeal Devlet, Farabi, Çev. Ahmet Arslan, İş Bankası Kültür Yayınları

Marakeş'in Portakal Ağaçları-İbni Haldun ve İnsan Bilimi, Stephen Frederic Dale, Çev. Ayşecan Ay, Canan Coşkun, 1. Baskı, Say Yayınları, 2018

T.me/Cinciva

Okuyucu Notları:

T.me/Cinciva

T.me/Cinciva

FELSEFE KİTAPLIĞI

Kendisinin Efendisi Olmayan Hiç Kimse Özgür Değildir
Epiktetos

*

Unutma Mutlu Bir Hayat Çok Az Şeye Bağlıdır
Marcus Aurelius

*

Gladyatör Kararını Arenada Verir
Seneca

*

Cehennem Acı Çektiğimiz Yer Değil Acı Çektiğimizi Kimsenin Bilmediği Yerdir
Hallac-ı Mansur

*

Kaderini Sev Çünkü Aslında Hayatın Bu
Friedrich Nietzsche

*

Sen Beni Aşağılayabilirsin Ama Ben Aşağılanmam
Diyojen

*

Hayatın Değeri Uzun Yaşanmasında Değil,
İyi Yaşanmasındadır
Michel de Montaigne

*

Roma Bilgeliği

*

Bazı İnsanlar Varlıklı Olsun Diye Neden Diğerleri Yoksul Olmak Zorunda?
Fidel Castro

*

İlim Anavatanımızdır, Cehalet ise Yabancı Bir Yer
İbni Rüşd

*

Her İnsan Gördüğü Rüyanın Tabiridir
Sigmund Freud

*

Dil Söyler Kulak Dinler Kalp Söyler Kâinat Dinler
Yunus Emre

*

Nereye Giderseniz Gidin Ama Tüm Kalbinizle Gidin
Konfüçyüs

*

Beğendiğiniz Bedenlere Hayalinizdeki Ruhları Koyup, [illegible]
Shakespeare

T.me/Cinciva

"Adaletsizlik medeniyeti mahveder."

Modern tarih aktarıcılığının, sosyolojinin ve iktisadın öncülerinden kabul edilen bir filozof ve devlet adamıdır İbni Haldun... Tunus, Fas ve Mısır'da görev yaptığı zorlu dönemlerde iki yıl hapis de yatan büyük filozof, adını tarihe yazan yedi ciltlik dünyaca ünlü eseri *Mukaddime*'yi siyasetten çekildiği yıllarda kaleme almıştır. Çoğunlukla yalana ve dedikoduya dayanan dönemin tarih aktarıcılığı sistemini tamamen yıkan İbni Haldun, "tarih ilmini inşa eden kişi" olarak anılmaktadır ki onun tarihçiliğinde yalana ve safsatalara katiyen yer yoktur.

Coğrafyanın insan üzerindeki etkilerini siyasi ve fiziki açıdan derinlemesine incelediği çalışmaları sayesinde zaman ve mekân ötesi bir tespit gerçekleştirmiştir aynı zamanda. *"Yaşadığı yerin havası, nemi insan sağlığına etki eder. Siyasi mekanizmanın düzgünlüğü ya da bozukluğu da yine insan hayatının her şeyini etkiler"* diyen İbni Haldun'un sadece tarihçiliği üzerine değil, düşünceleri ve felsefesi üzerine de kaleme alınan bu kitapta ilme adanmış bir zihnin düşünce ve fikir disipliniyle de tanışacaksınız.

THG 178309 SLH

₺17
KDV'den muaftır.
www.destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
DESTEK yayınları

DESTEK DÜKKÂN

ISBN-13: 978-625-441-090-1
9 786254 410901